Gevolgen wet HOF op het investeringsprogramma

Economische Effect Analyse

Opdrachtgever: Provincie Overijssel, Gelderland, Noord-Brabant, Limburg & Fryslân

Rotterdam, eindrapport vastgesteld op 4-06-2013

Gevolgen wet HOF op het investeringsprogramma

Economische Effect Analyse

Opdrachtgever: Provincie Overijssel, Gelderland, Noord-Brabant, Limburg & Fryslân

Rotterdam, 4-06-2013

ECORYS

Over Ecorys

Met ons werk willen we een zinvolle bijdrage leveren aan maatschappelijke thema's. Wij bieden wereldwijd onderzoek, advies en projectmanagement en zijn gespecialiseerd in economische, maatschappelijke en ruimtelijke ontwikkeling. We richten ons met name op complexe markt-, beleids- en managementvraagstukken en bieden opdrachtgevers in de publieke, private en not-for-profit sectoren een uniek perspectief en hoogwaardige oplossingen. We zijn trots op onze 80-jarige bedrijfsgeschiedenis. Onze belangrijkste werkgebieden zijn: economie en concurrentiekracht; regio's, steden en vastgoed; energie en water; transport en mobiliteit; sociaal beleid, bestuur, onderwijs, en gezondheidszorg. Wij hechten grote waarde aan onze onafhankelijkheid, integriteit en samenwerkingspartners. Ecorys-medewerkers zijn betrokken experts met ruime ervaring in de academische wereld en adviespraktijk, die hun kennis en best practices binnen het bedrijf en met internationale samenwerkingspartners delen.

Ecorys Nederland voert een actief MVO-beleid en heeft een ISO14001-certificaat, de internationale standaard voor milieumanagementsystemen. Onze doelen op het gebied van duurzame bedrijfsvoering zijn vertaald in ons bedrijfsbeleid en in praktische maatregelen gericht op mensen, milieu en opbrengst. Zo gebruiken we 100% groene stroom, kopen we onze CO2-uitstoot af, stimuleren we het OV-gebruik onder onze medewerkers, en printen we onze documenten op FSC- of PEFC-gecertificeerd papier. Door deze acties is onze CO2-voetafdruk sinds 2007 met ca. 80% afgenomen.

ECORYS Nederland BV
Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com
K.v.K. nr. 24316726

W www.ecorys.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting 5

1 Aanleiding 7
- 1.1 De wet HOF 7
- 1.2 Vraagstelling 7
- 1.3 Leeswijzer 7

2 Hoe werkt de Wet HOF door in de investeringen van provincies 9
- 2.1 Macro-normering en micro-sanctionering. 9
- 2.2 Bepaling EMU-saldo en investeringsruimte 11
- 2.3 Omvang EMU-saldo en investeringsruimte voor provincies 13
- 2.4 Beleidsmatige gevolgen 15

3 Het economisch effect voor heel Nederland 17

4 Gevolgen voor de provincie Overijssel 19
- 4.1 Investeringsprogramma ontleed 19
- 4.2 Invloed wet HOF op de geplande investeringen 19
- 4.3 Uitleg economische effecten 20
- 4.4 Economische effecten 21
- 4.5 Conclusie 23

5 Gevolgen voor de provincie Gelderland 25
- 5.1 Investeringsprogramma ontleed 25
- 5.2 Uitleg economische effecten 26
- 5.3 Economische effecten 27
- 5.4 Conclusie 28

6 Gevolgen voor de provincie Noord-Brabant 29
- 6.1 Investeringsprogramma ontleed 29
- 6.2 Uitleg economische effecten 30
- 6.3 Economische effecten 31
- 6.4 Conclusie 32

7 Gevolgen voor de provincie Fryslân 35
- 7.1 Investeringsprogramma ontleed 35
- 7.2 Uitleg economische effecten 36
- 7.3 Economische effecten 37
- 7.4 Conclusie 38

8 Gevolgen voor de provincie Limburg 39
- 8.1 Investeringsprogramma ontleed 39
- 8.2 Uitleg economische effecten 39
- 8.3 Economische effecten 40
- 8.4 Conclusie 41

Bijlage: EMU-formule 43

Bijlage: Algemene effecten op thema 45

Samenvatting

Nederland heeft zich verplicht in het kader van het Stabiliteits- en Groeipact te streven naar een EMU-saldo dat op middellange termijn zich beweegt tussen de -0,5% +0,5% van het bruto binnenlands product (bbp). Om dat te bereiken zal het Rijk zelf een inspanning moeten doen, maar het Rijk vraagt op grond van de Wet HOF om een gelijkwaardige inspanning van de decentrale overheden. Aangezien de Wet HOF uitgaat van overheidstekorten berekend op basis van kasbasis, worden alle inkomsten en uitgaven in een jaar meegeteld. De omstandigheid dat uitgaven uit het eigen vermogen bekostigd worden doet daarbij niet ter zake. Dit betekent wel dat provincies hun vermogen dat ze beschikbaar hebben niet of niet op het gewenste moment kunnen inzetten. Het inzetten van vermogen betekent namelijk dat de uitgaven de inkomsten overtreffen en daarmee het EMU-saldo van Nederland verhogen.

Op verzoek van de provincies Overijssel, Gelderland, Noord-Brabant, Limburg en Fryslân, hebben wij een onderzoek gedaan naar de economische effecten van de Wet HOF. Wij hebben daarbij het voorstel van wet zoals ingediend bij de Tweede Kamer, inclusief de Nota van Wijziging als vertrekpunt genomen. Tevens hebben wij de afspraken die tussen het Kabinet en de koepels op 18 januari 2013 zijn gemaakt, in het zogeheten “financieel akkoord”, in het onderzoek verwerkt.

In ons onderzoek hebben wij berekend wat de marge is die de provincies gelaten wordt op grond van de bepalingen Wet HOF om te investeren. Dit hebben wij afgezet tegen de investeringsambities die de provincies hebben. Wij hebben daarbij rekening gehouden met de rekenregels die zijn voorgeschreven om te komen tot bepaling van het toegestane EMU-saldo. Aan de andere kant hebben wij de investeringsplannen meegenomen die de provincies voor de komende jaren hebben berekend. Wanneer de investeringsruimte en de investeringsambities met elkaar geconfronteerd worden, kunnen we constateren dat de ambities aanzienlijk groter zijn dan de ruimte die geboden wordt. Daarbij doet zich het fenomeen voor dat de provincies de benodigde financieringsmiddelen voor deze investering wel beschikbaar hebben. De vijf door ons onderzochte provincies hebben deze middelen onder andere verkregen door de verkoop van hun aandelen in een nutsbedrijf. De provincies hebben de ambitie dat dit vermogen wordt ingezet voor maatschappelijk renderende investeringen. Als gevolg van de Wet HOF wordt dit streven beperkt.

Wij hebben de meerjarige investeringsplannen van de provincie onderzocht op hun economische effecten. Daarbij hebben wij een onderscheid gemaakt tussen de directe en indirecte economische effecten van de investering. Dit doen wij in termen van aan de investering verbonden arbeidsplaatsen en toegevoegde waarde. Voor de vijf provincies is dit afzonderlijk inzichtelijk gemaakt. Verder hebben we een indicatieve berekening gemaakt van het effect voor alle twaalf provincies in totaal.

Uit onze berekeningen blijkt dat de vijf provincies over de periode 2013 tot en met 2017 in het ergste geval, als gevolg van de ontstane discrepantie tussen investeringsruimte en investeringsambitie, voor circa € 3,2 miljard aan investeringsplannen in de ijskast moeten zetten. De daarmee gepaard gaande werkgelegenheidseffecten zijn circa 47.000 mensjaren. Kort gezegd betekent dit dat als gevolg van de Wet HOF er in de vijf onderzochte provincies voor bijna € 3,2 miljard kapitaal ongebruikt blijft. Als gevolg daarvan blijft ook een potentiële werkgelegenheid van 47.000 mensjaren achterwege. Voor heel Nederland verwachten we dat het om circa € 4,1 miljard aan investeringsplannen gaat, samen goed voor een werkgelegenheidseffect van circa 60.250 mensjaren, gelijk aan circa 4,4 miljard euro toegevoegde waarde.

1 Aanleiding

1.1 De wet HOF

Het kabinet heeft op 24 september 2012 een wetsvoorstel ingediend genaamd Houdbare Overheidsfinanciën, kortweg de Wet HOF[1]. Als gevolg van Europese afspraken mag en wil Nederland het begrotingstekort niet boven de 3 procent laten stijgen. Daarbij tellen zowel de tekorten van de centrale overheid als van de decentrale overheden mee. Dat is niet zomaar bij elkaar op te tellen. Het Rijk hanteert voor haar begroting een kasstelsel en de decentrale overheden (provincies, gemeenten en waterschappen) werken met een baten/lasten-stelsel. Maar voor de berekening van het aandeel van de decentrale overheden in het tekort worden ook hun kasuitgaven geteld. Een investering van bijv. een provincie, die wordt geactiveerd en in latere jaren wordt afgeschreven, telt in het jaar waarin deze wordt gedaan volledig mee in het tekort. Wanneer provincies boven het hun vergunde aandeel in het begrotingstekort komen kan een boete worden opgelegd. Dit ontmoedigt natuurlijk investeringen door provincies. De nadelige gevolgen voor de ontwikkeling van de economische en fysieke infrastructuur kunnen fors zijn, aangezien de decentrale overheden (2/3) gezamenlijk meer investeren dan het Rijk (1/3). Dit gevolg wordt ook door VNO NCW en MKB-Nederland bevestigd. Het gaat hierbij dit jaar om 900 miljoen euro, oplopend tot een bedrag van 11 miljard aan investeringen door decentrale overheden in deze kabinetsperiode (VNO- NCW en MKB-Nederland in brief aan Tweede Kamer, o.b.v. ramingen IPO, VNG en Unie van Waterschappen, 10 januari 2013).

Het is wel positief dat het stellen van specifieke eisen ten aanzien van het overheidstekort per afzonderlijke gemeente, provincie en waterschap in het wetsvoorstel is losgelaten. Het vaststellen van maximale tekorten per gemeente, provincie en waterschap zou een onnodige belemmering van overheidsinvesteringen hebben betekend (CPB, CPB-inbreng rondetafelgesprek wet Houdbare overheidsfinanciën, 21 november 2012).

1.2 Vraagstelling

Aan Ecorys is gevraagd om een indicatie te geven van wat de economische effecten zijn van het temporiseren of herprioriteren van het provinciale investeringsprogramma als gevolg van de mogelijke invoering van de wet HOF.

In deze rapportage zijn de economische effecten indicatief in beeld gebracht voor de provincies Overijssel, Gelderland, Noord-Brabant, Limburg en Fryslân. Daarnaast is een indicatieve inschatting gemaakt van het economisch effect voor heel Nederland.

1.3 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk zal een duiding gegeven worden van de begrotingstechniek die verbonden is met de Wet HOF. In de daaropvolgende hoofdstukken wordt ingegaan op het economische effect van het temporiseren of herprioriteren van het provinciale investeringsprogramma als gevolg van de mogelijke invoering van de wet HOF. Ieder hoofdstuk begint met inzicht te geven in de financiële gevolgen van de wet HOF op het

[1] Kamerstuk 33 416

investeringsprogramma. Vervolgens is op basis van kengetallen een indicatieve berekening gemaakt van de economische effecten per investeringsthema die als gevolg van de wet HOF (mogelijk) geen doorgang vinden.

Hoofdstuk 2: Hoe werkt de Wet HOF door in de investeringen van provincies
Hoofdstuk 3: Het economisch effect opgeschaald voor heel Nederland
Hoofdstuk 4: Gevolgen voor de provincie Overijssel
Hoofdstuk 5: Gevolgen voor de provincie Gelderland
Hoofdstuk 6: Gevolgen voor de provincie Noord-Brabant
Hoofdstuk 7: Gevolgen voor de provincie Fryslân
Hoofdstuk 8: Gevolgen voor de provincie Limburg

2 Hoe werkt de Wet HOF door in de investeringen van provincies

In dit hoofdstuk wordt een duiding gegeven van de normering/sanctionering en de begrotingstechnische systematiek die verbonden is met de Wet HOF. Inzicht daarin kan de beperkingen verklaren die de Wet HOF met zich meebrengt voor de vrijheid om te investeren door provincies.

2.1 Macro-normering en micro-sanctionering.

In het wetsontwerp van september 2012 is door het kabinet aan de decentrale overheden de tegemoetkoming gedaan om in de Wet HOF niet langer meer uit te gaan van een micro-normering, maar in plaats daarvan zich te willen beperken tot een macro-normering. De betekenis daarvan is dat er slechts gestuurd wordt op een norm van 0,5% bbp (in 2013, 2014 en 2015; in 2016 is de macro-norm 0,4%; in 2017 wordt deze verder verlaagd naar 0,3%). De achtergrond daarvan is dat de ervaring uit het verleden zou leren dat overschrijdingen van de micro-norm door de ene overheid meestal gecompenseerd worden door onderschrijdingen door een andere overheid. Deze compensatie kan binnen de macro-norm plaatsvinden tussen de bestuurslagen. Zo kan een overschrijding door de bestuurslaag provincies gecompenseerd worden door een onderschrijding bij de gemeenten of de waterschappen.

Wij plaatsen in het kader van dit onderzoek daar drie kanttekeningen bij.

1. Op de eerste plaats is er weliswaar sprake van een sturing op de macro-norm, maar wanneer er sprake is van overschrijding van deze macro-norm, blijft de mogelijkheid van een individuele sanctie bestaan. Ook bij de behandeling van het wetsontwerp in de Tweede Kamer heeft de minister van Financiën een micro-sanctionering niet uitgesloten. Weliswaar is daarvoor een aantal voorafgaande stappen vereist, zoals het beeld dat de overschrijding structureel is en een bespreking van de overschrijding in een bestuurlijk overleg, maar finaal blijft de mogelijkheid bestaan. De minister hecht er zelfs aan dat een dergelijk instrument beschikbaar blijft, waarbij via de Algemene Uitkering uit het Provinciefonds een individuele provincie gesanctioneerd kan worden. Voor een dergelijke micro-sanctionering is een micro-normering wel noodzakelijk.
2. Voorts wordt bij de argumentatie voor een macro-normering verwezen naar ervaringen uit het verleden. Die ervaringen laten evenwel een gemengd beeld zien. De gemeenten vertonen al sinds 2008 een overschrijding van hun EMU-norm van 0,38% bbp. De provincies hadden tot en met 2009 een positief EMU-saldo, maar vertonen met ingang van 2010 ook een EMU-tekort, dat alleen in 2011 binnen de norm bleef. De waterschappen realiseren een EMU-tekort dat al jarenlang rond de norm schommelt, met afwisselend een kleine overschrijding en een kleine onderschrijding. Deze informatie is ontleend aan een notitie van het ministerie van Financiën: “Actualisatie EMU-normen voor decentrale overheden” door de werkgroep actualisatie EMU-onderzoek. Dit beeld wordt nog pregnanter wanneer dit wordt aangevuld met de informatie uit de “Definitieve uitkomsten EMU-enquête 2013” van het CBS (gepubliceerd op 28 februari 2013). Daaruit blijkt dat op basis van de opgaven van de decentrale overheden voor 2012 de norm van € 3.115 mld. voor de decentrale overheden gezamenlijk met ruim 100% overschreden wordt en uitkomt op € 6.248 mld. Het EMU-tekort voor de decentrale overheden bedraagt aldus 1,0% bbp. Alle bestuurslagen dragen in meerdere of mindere mate bij aan deze overschrijding. In deze zelfde enquête is ook gevraagd naar de raming voor 2013. De macro-norm voor dit jaar bedraagt € 3.111 mld. De raming komt uit een verwacht EMU-saldo van €

4.149 mld. Dit is 0,67% bbp. Ook hier dragen alle bestuurslagen bij aan de overschrijding. Weliswaar is de geraamde overschrijding in 2013 geringer dan die voor 2012, maar daarbij moet bedacht worden dat de opgaven gebaseerd zijn op de begrotingen voor het dienstjaar 2013 waarin investeringen die nog niet gedekt zijn door besluiten van raden, staten of algemene vergaderingen niet zijn opgenomen. Het EMU-tekort zal derhalve ook voor 2013 ver over de macro-norm heen schieten. Voor 2014 wordt een positiever beeld verwacht. Het EMU-tekort voor de decentrale overheden gezamenlijk wordt geraamd op € 1.735 mld. A fortiori is hier de opmerking over onderschatting toepasselijk. Ook het CBS onderschrijft dat: "Tot slot geldt dat het EMU-saldo positiever wordt ingeschat naarmate het jaar verder in de toekomst ligt. Deels komt dit doordat berichtgevers voor latere jaren bijvoorbeeld minder rapporteren over investeringen. Dit wordt veroorzaakt doordat geplande investeringen die formeel nog niet zijn goedgekeurd (bv. door de gemeenteraad), (meestal) nog niet worden opgegeven in de enquête." Wanneer we de onderliggende verdeling van het EMU-tekort over de bestuurslagen bezien, dan valt op dat in het bijzonder de provincies hun "oude aandeel" in de norm overschrijden. Het meevallende EMU- tekort over 2014 wordt vooral veroorzaakt door een onderschrijding door de gemeenten.

3. In de onderbouwing van de bruikbaarheid van de macro-norm wordt ook verwezen naar het feit dat investeringsniveaus in de tijd een sterk fluctuerend verloop kennen. Het ene jaar wordt nu eenmaal meer geïnvesteerd dan het andere jaar. En niet elke gemeente of provincie investeert elk jaar evenveel. Wanneer mag worden aangenomen dat er intertemporeel sprake is van pieken en dalen in de realisaties, dan zou ook per individuele overheid over een langere periode gemeten sprake moeten zijn van een norm-conforme realisatie van het EMU-saldo. Wel kan de vraag gesteld worden of er de komende jaren geen sprake zal zijn van structureel hogere investeringsuitgaven. Ook de afgelopen periode, waarin de gezamenlijke overheden een extra inspanning gedaan hebben ter bestrijding van de crisis, moest de macro-norm verruimd worden. Nu de provincies de beschikking hebben over relatief omvangrijke vermogens die meestal verworven zijn door de verkoop van nutsbedrijven, mag een extra investeringsimpuls verwacht worden. De vermogens zijn verworven aan het einde van de vorige collegeperiode van Gedeputeerde Staten. Na het aantreden in mei 2011 van de nieuwe colleges zijn het afgelopen jaar de investeringsplannen gereed gemaakt en zijn de besluitvormingsprocedures in gang gezet. Rekening houdend met een zekere voorbereidingstijd komen de eerste omvangrijke investeringen thans op gang en zullen de komende jaren alleen nog maar toenemen. Dat betekent dat de trend van hogere investeringsniveaus van provincies, die de afgelopen jaren reeds zichtbaar werd, zich de komende jaren nog wel zal voortzetten. Dit kan een spanning binnen de macro-norm gaan opleveren.

In ons onderzoek hebben wij voor een benadering gekozen waarbij wij rekening hebben gehouden met het intertemporeel effect van individuele pieken en dalen. Wij kiezen voor een periode van vijf jaar. De investeringsruimte van vijf jaar wordt geconfronteerd met de investeringsambities over diezelfde periode van vijf jaar. Daarbij nemen wij aan dat in deze periode onderschrijdingen en overschrijdingen van de norm elkaar kunnen compenseren. De facto hanteren we daarbij hetzelfde uitgangspunt als ten grondslag ligt aan de macro-normering. Door voor de investeringsruimte uit te gaan van de in het verleden gehanteerde referentiewaarden, sluiten wij aan bij de gedachte, dat wanneer structureel sprake is van overschrijding van de norm er een sanctie mogelijk zal kunnen zijn. Of deze daadwerkelijk zal worden geëffectueerd is uiteraard onderwerp van bestuurlijk overleg.

Naast de normering en sanctionering is ook de systematiek van de berekening van het EMU-

saldo en de gevolgen daarvan voor het investeringsvolume van de provincies van belang. Daar gaan we nu dieper op in.

2.2 Bepaling EMU-saldo en investeringsruimte

De lidstaat Nederland heeft zich verplicht in het kader van het Stabiliteits- en Groeipact te streven naar een EMU-saldo dat op middellange termijn zich beweegt tussen de -0,5% en +0,5% van het bruto binnenlands product (bbp). Op dit moment is het EMU-tekort veel groter. Het kabinet heeft dan ook als ambitie om in een aantal jaren het saldo te verlagen naar de middellange termijn-doelstelling. Dergelijke ambities gelden overigens mutatis mutandis ook voor andere lidstaten. In de Unie zijn nadere afspraken gemaakt over de invulling van de wijze waarop gemeten wordt of en hoe aan deze ambities voldaan wordt. Het gaat om het EMU-saldo van de gehele overheid, dat wil zeggen dat ook het EMU-saldo van de decentrale overheden in Nederland deel uitmaakt van het EMU-saldo van de lidstaat. Daarbij doet zich onder andere de complicatie voor dat het begrotingsstelsel van het Rijk en dat van de decentrale overheden verschillend is. Het Rijk hanteert het kasstelsel en de decentrale overheden het baten-lastenstelsel. In beginsel wordt conform Europese begrotingsregels het EMU-saldo op kasbasis[2] berekend. Het saldo dat een provincie in de exploitatiebegroting presenteert dient dan ook met een aantal posten gecorrigeerd te worden om te komen tot het berekende EMU-saldo. Dat betekent bijvoorbeeld dat investeringsuitgaven in het jaar waarin deze gedaan worden volledig meetellen, ook als deze volledig worden geactiveerd. Afschrijvingen van geactiveerde investeringen daarentegen blijven buiten beschouwing, aangezien dat geen kastransacties zijn. Dat geldt ook voor toevoegingen aan voorzieningen, wanneer deze gedaan worden ten laste van de exploitatie. Worden echter ten laste van deze voorzieningen uitgaven gedaan, dan tellen deze volledig mee in het EMU-saldo. De omvang van het EMU-saldo van de decentrale overheden (provincies, gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen) wordt in Nederland berekend aan de hand van de zogeheten IV3-classificatie, waarin per begrotingsfunctie en per kostensoort is aangeduid hoe dit doorwerkt[3].

In de adviezen die over het wetsontwerp zijn gegeven is meermalen gesproken over bovenstaande anomalie. Ook de verschillende behandeling van de opbrengsten die resulteren uit de verkoop van aandelen in nutsbedrijven heeft daarbij de aandacht getrokken. Een eventuele boekwinst bij verkoop draagt niet bij aan een verbetering van het EMU-saldo, maar een uitgave die bekostigd wordt met een onttrekking uit een daarmee gevormde reserve wel. Er zijn verschillende voorstellen[4] gedaan hoe hier mee om te gaan, maar uiteindelijk is datgene wat er in het wetsvoorstel terecht gekomen is, toch een vrijwel een-op-een vertaling van de oorspronkelijke gedachte dat ook de decentrale overheden op kasbasis afgerekend worden op hun bijdrage aan het EMU-saldo van de lidstaat Nederland.

Wel zijn in het wetsvoorstel, en ook in het financieel akkoord dat op 18 januari 2013[5] tussen het kabinet en de koepelorganisaties voor de decentrale overheden gesloten is, enkele mitigerende elementen opgenomen. Desondanks is het uiteindelijke resultaat van de systematiek van de Wet HOF dat op kasbasis wordt bepaald wat het EMU-saldo van een decentrale overheid mag zijn. In dit geval derhalve de provincies.

---

[2] Conform het Europees systeem van nationale en regionale rekeningen (ESR), waarbij het transactiemoment bepalend is voor de vraag of een last meetelt in het EMU-saldo.

[3] Als bijzonderheid kan daarbij worden aangeduid dat conform de IV3-systematiek het verstrekken van een subsidie voor een bepaalde activiteit wel meetelt bij het bepalen van het EMU-saldo, maar wordt dezelfde activiteit een lening verstrekt, dan telt deze niet mee bij het bepalen van het EMU-saldo..

[4] Zie onder andere het advies van de Raad voor de financiële verhoudingen d.d. 19 maart 2012.

[5] Zie de brief van de ministers van Financiën en van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aan de voorzitter van de Tweede kamer der Staten-Generaal van 21 januari 2013 en de daarbij gevoegde bijlage.

Om de investeringsruimte voor de provincies te berekenen dient een aantal (beredeneerde) aannames gedaan te worden. Deze lichten wij hieronder toe:

1. In de rekenschema's die onder andere door het CBS gebruikt worden voor de berekening van het EMU-saldo, is het startpunt het exploitatieresultaat voor toevoeging aan, c.q. onttrekking uit reserves. In het begrotingsjaar hebben de onderzochte provincies alle een negatief exploitatieresultaat. Per saldo wordt er dus aan de reserves onttrokken, aangezien de begroting inclusief reservemutaties sluitend is. Tegelijkertijd zijn er in de begrotingen ook investeringen verwerkt die met deze onttrekkingen bekostigd worden. Dat betekent dat de in de begroting verwerkte investeringen wel meetellen. Om te komen tot de beschikbare investeringsruimte dienen die investeringen dan ook buiten beschouwing gelaten te worden. De bedragen daarvoor zijn evenwel over een groot aantal posten in de begroting verdeeld. Wij doen hier de aanname dat de komende jaren[6] de investeringen die verwerkt zijn in de begroting en de onttrekkingen aan de reserves daarvoor gelijk zijn. Over een periode van vijf jaar en geaggregeerd over meerdere provincies is dat een aanvaardbare benadering. Er kan derhalve gerekend worden met een nulsaldo.
2. Geraamde afschrijvingen ten laste van de exploitatie verbeteren het EMU-saldo. Alle onderzochte provincies ramen hiervoor ook bedragen in hun begroting. Hier doen zich evenwel over verschillende jaren fluctuaties voor. Wij doen hier de aanname dat een gemiddelde over drie jaar, deze fluctuaties in voldoende mate normaliseert. Met dit gemiddelde[7] zal dan ook hierna gerekend worden.
3. Bruto dotaties aan voorzieningen ten laste van de exploitatie blijven voor de berekening van het EMU-saldo buiten beschouwing. Lasten op balanspost Voorzieningen voor zover deze transacties met derden betreffen tellen daarentegen weer wel mee. Wij doen hier de aanname dat de komende jaren in de provinciale begrotingen deze beide posten elkaar in evenwicht houden. Er kan derhalve gerekend worden met een nulsaldo.
4. Desinvesteringen verbeteren het EMU-saldo. Geen van de provincies heeft in 2013 desinvesteringen geraamd. Wij doen hier de aanname dat dit de komende jaren zo blijft.
5. Transacties met derden voor de aankoop van grond en de uitgaven aan het bouw- en woonrijp maken e.d. die niet op de exploitatie staan, verslechteren het EMU-saldo. Baten uit bouwgrondexploitatie (voor zover transacties niet op de exploitatie verantwoord) verbeteren het EMU-saldo. De provincies Overijssel en Gelderland ramen in 2013 en 2014 hierop geen bedragen. De provincies Fryslân, Limburg en Noord-Brabant wel. Hier doen zich evenwel over verschillende jaren fluctuaties voor. Wij doen hier de aanname dat een gemiddelde over drie jaar, deze fluctuaties in voldoende mate normaliseert. Met dit gemiddelde zal dan ook hierna gerekend worden.
6. Op alle overige posten uit de rekenschema's worden door de vijf provincies in de begroting 2013 geen bedragen geraamd. Wij doen hier de aanname dat dit ook de komende jaren zo zal zijn.

[6] Dit evenwicht hoeft zich niet noodzakelijkerwijs per afzonderlijk jaar voor te doen, maar gesommeerd over de komende vijf jaar is dit een alleszins realistische aanname. Dat betekent natuurlijk wel dat zich tussen de jaren kleine schommelingen kunnen voordoen.

[7] Sommige provincies hebben in de begroting 2013 ook de berekening voor de jaren tot en met 2016 opgenomen. Voor zover deze ramingen beschikbaar zijn zal een gemiddelde over 2013, 2014 en 2015 genomen worden. Andere provincies ramen slechts tot en met 2014. In die gevallen wordt een gemiddelde genomen over 2012, 2013 en 2014.

De benadering die in dit onderzoek wordt gehanteerd is op basis van bovenstaande begrotingstechniek de volgende:

- Een provincie heeft, op basis van de bepaling in de Wet HOF, een bepaald toegestaan EMU-saldo[8];
- Hierbij worden de opgenomen afschrijvingen, berekend als gemiddelde over drie jaar, opgeteld;
- Vervolgens wordt, wanneer dat aan de orde is, het saldo van de grondtransacties, ook weer berekend als gemiddelde over drie jaar, opgeteld;
- Het alsdan resterende saldo is de ruimte die een provincie nog over heeft ten behoeve van investeringen.

Hierbij moet nogmaals worden aangetekend dat dit een benadering is. Als gevolg van de beredeneerde aannames kunnen er verschillen met exacte berekeningen volgens de IV3-voorschriften optreden. Deze zijn echter zeer beperkt van omvang en zullen de globale tendenties niet wezenlijk beïnvloeden.

2.3 Omvang EMU-saldo en investeringsruimte voor provincies

In de discussies rond het wetsvoorstel is van diverse zijden gewezen op de noodzaak om ruimte te blijven bieden voor investeringen door decentrale overheden. Basisgedachte daarachter is dat niet geheel voorkomen moet worden dat decentrale overheden nog investeren. Er is algemene consensus dat investeringen door decentrale overheden een positieve bijdrage leveren aan de versterking van de nationale fysieke infrastructuur en de economische ontwikkeling. Dit is ook vertaald in het financieel akkoord dat het kabinet en de koepels op 18 januari 2013 hebben bereikt. Dat betekent dat weliswaar de ambitie is afgesproken om in 2017 te streven naar een EMU-saldo van 0,2% bbp voor alle decentrale overheden gezamenlijk, maar dat tot en met 2015 de afgesproken tekortnorm 0,5% bbp bedraagt, waarna in 2016 en 2017 telkens een verlaging van 0,1% wordt geprojecteerd. Eind 2015 wordt in bestuurlijk overleg bezien of op basis van de dan beschikbare realisaties de geprojecteerde daling in 2016 en 2017 verantwoord en mogelijk is.

De provincies zijn bezig een groter aandeel te verkrijgen in de EMU-ruimte binnen de decentrale overheden, maar voorzichtigheidshalve hanteren we in dit rapport onderstaande werkhypothese.

Aangetekend dient te worden dat de thans afgesproken norm van 0,5% voor de decentrale overheden gezamenlijk dezelfde is die de afgelopen jaren gold en die ook verwerkt is in de circulaires van het Gemeentefonds en het Provinciefonds. De verdeling die daarbij gehanteerd werd is dat de gemeenten een aandeel van 0,38% hebben, de provincies 0,07% en de waterschappen 0,05%. Het aandeel voor de provincies vertaalt zich voor het begrotingsjaar 2013 in een bedrag van € 436 mln., ook wel aangeduid als de hiervoor reeds vermelde referentiewaarde.[9] Voor dit onderzoek is als aanname gedaan dat de verdeling dezelfde zal zijn als in het verleden. Wij merken daarbij overigens op dat de individuele referentiewaarden van jaar tot jaar nogal kunnen verschillen. Dat heeft onder andere te maken met fluctuaties in begrotingsomvang als gevolg van bijvoorbeeld incidentele balansmutaties. Om daarvoor enigszins te corrigeren hebben wij in onderstaande tabel de gemiddelde referentiewaarde van de jaren 2011, 2012 en 2013 genomen.

---

[8] Ook wel aangeduid als de “referentiewaarde”. Deze komt tot stand door per bestuurslaag het aandeel vast te stellen en dit vervolgens over de individuele entiteiten te verdelen.

[9] Deze worden jaarlijks gepubliceerd in een bijlage bij de fondscirculaires. Het CBS confronteert jaarlijks het feitelijk begrote EMU-saldo met de aangegeven referentiewaarden. Zie hiervoor “Definitieve uitkomsten EMU-enquête 2013”, CBS, 28 februari 2013

Daarbij past vooraf wel een opmerking. Door te rekenen met aandelen van de drie bestuurslagen in de 0,5% en vervolgens nog door te rekenen met een individuele referentiewaarde, kan de indruk gewekt worden dat daardoor elke individuele provincie in een keurslijf gedwongen wordt. Er bestaat natuurlijk de mogelijkheid dat de ene provincie over de referentiewaarde heen gaat, maar dat dit gecompenseerd wordt doordat een andere provincie eronder blijft. Een dergelijke compensatie kan zich ook tussen de bestuurslagen voordoen. Wanneer echter elke individuele overheid erop speculeert dat anderen onderschrijden, is een collectieve overschrijding onvermijdelijk het resultaat. Om die reden dient dan ook een op individuele basis berekende ruimte dan ook geen absolute norm te worden, maar is wel een richtsnoer waarmee rekening gehouden kan worden.

Vertaald naar individuele provincies zijn dan de referentiewaarden de volgende:

Tabel 2.1 Toegestaan EMU-saldo

Provincie	Toegestaan EMU-saldo
Overijssel	€ 60 mln.
Gelderland	€ 70 mln.
Noord-Brabant	€ 64 mln.
Limburg	€ 31 mln.
Fryslân	€ 22 mln.
Overige provincies	€ 186 mln.

Wanneer we het bovenstaande vertalen naar de investeringsruimte per jaar, dan ontstaat het volgende beeld:

Tabel 2.2 Overzicht investeringsruimte

Provincie	Toegestaan EMU-saldo	Afschrijvingen	Saldo van grondtransacties	Investeringsruimte
Overijssel	€ 60 mln.	€ 30 mln.	€ 0 mln.	€ 90 mln.
Gelderland	€ 70 mln.	€ 18 mln.	€ 0 mln.	€ 88 mln.
Noord-Brabant	€ 64 mln.	€ 59 mln.	€ 1 mln.	€ 124 mln.
Limburg	€ 31 mln.	€ 22 mln.	€ 8 mln.	€ 61 mln.
Fryslân	€ 22 mln.	€ 10 mln.	€ 9 mln.	€ 41 mln.

Voor het begrotingsjaar 2013 levert dit een eerste beeld op. In meerjarig perspectief passen daarbij de volgende kanttekeningen:

1. Voor 2016 en 2017 is gerekend met een lagere referentiewaarde, gezien de gemaakte afspraken over de meerjarige ontwikkeling in het financieel akkoord van 18 januari jl.;
2. De komende jaren vrezen de decentrale overheden nog aanvullende kortingen, onder andere als gevolg van het verplicht schatkistbankieren en afspraken over het BTW-compensatiefonds. Hiervoor zijn evenwel nog geen voorschriften bekend en zijn derhalve nog geen ramingen te maken. Wel is aannemelijk dat een en ander zal leiden tot aanvullende bezuinigingen door provincies. De ruimte om te investeren zal hierdoor alleen nog maar verder afnemen.

Bovenstaande berekening is gemaakt voor het begrotingsjaar 2013. Wanneer we dit dan ook doen in meerjarig perspectief, met inachtneming van de eerste kanttekening, ontstaat een meerjarige investeringsruimte. Wij hebben hiervoor de periode 2013 tot en met 2017 genomen. Dat hebben wij gedaan voor zowel de investeringsruimte als de investeringsambitie. We kunnen de aldus berekende investeringsruimte vervolgens confronteren met de meerjarige investeringsambitie die de provincies hebben. Voor de investeringsambitie zijn wij uitgegaan van de investeringsplannen die de provincies hebben geformuleerd voor zowel de reguliere investeringen, als de investeringen

die voortvloeien uit de bestuurlijke ambities die zijn geformuleerd in de coalitie-afspraken. Daarbij is het onderscheid tussen investeringen à fonds perdu en investeringen die geactiveerd worden niet relevant. Beide hebben wij derhalve in de berekeningen meegenomen. Ook daarvoor hebben wij de periode 2013 tot en met 2017 genomen. Niet alle investeringsplannen beslaan deze volledige looptijd en niet alle investeringsplannen zijn in jaarschijven opgedeeld. Wij hebben dan ook met de investeringsplannen voor zover bekend over deze periode gerekend. Zeer waarschijnlijk levert dat een onderschatting van de investeringsambities op.

Het verschil tussen de aldus berekende meerjarige investeringsruimte en de meerjarige investeringsambities levert een discrepantie op. Met elkaar loopt de discrepantie voor de vijf door ons onderzochte provincies op tot een bedrag van 3,2 mld. Euro.

Tabel 2.3 Discrepantie tussen investeringsruimte en investeringsambitie

Provincie	Meerjarige investeringsruimte	Meerjarige investeringsambitie	Discrepantie
Overijssel	€ 417 mln.	€ 1.306 mln.	Ca. € 900 mln.
Gelderland	€ 397 mln.	€ 1.297 mln.	Ca. € 900 mln.
Noord-Brabant	€ 583 mln.	€ 1.296 mln.	Ca. € 700 mln.
Limburg*	€ 284 mln.	€ 550 mln.	Ca. € 266 mln.
Fryslân	€ 195 mln.	€ 619 mln.	Ca. € 425 mln.
Totaal	**€ 1.876 mln.**	**€ 5.068 mln.**	**€ 3.191 mln.**

* De nieuwe bestuurlijke inzet zoals die bij de Voorjaarsnota zal worden voorgelegd aan Provinciale Staten van Limburg (circa 200 mln euro) is hierbij niet in beschouwing genomen. Bij de provincie Limburg is wel rekening gehouden met een incidentele afschrijving uit reserves van ca. 50 mln.

De discrepantie ten opzichte van de provinciale investeringsambitie en provinciale investeringsruimte als gevolg van de wet HOF bedraagt 63%. Met andere woorden, in potentie kan als gevolg van de wet HOF ruim de helft van de beoogde investeringen geen doorgang vinden.

2.4 Beleidsmatige gevolgen

Uit bovenstaande tabel valt vrij eenvoudig af te leiden dat dat er een zeer grote spanning is tussen de investeringsambities die de provincies hebben en de ruimte die de Wet HOF hen nog biedt. Het behoeft geen betoog dat de voorgenomen investeringen van de provincies voorzien in de behoefte Nederland in economisch en ruimtelijk opzicht sterker te maken. Dat zijn immers de kerntaken van de provincies.
Wanneer de provincies, in het geval het wetsvoorstel ook daadwerkelijk wet wordt en hun investeringsniveau dienen terug te brengen tot dat wat binnen het EMU-saldo past, zal dit lastige afwegingen vergen. Dat zijn besluiten die per provincie per individueel project genomen dienen te worden. Daar thans op vooruitlopen zou buitengewoon prematuur zijn.

Om die reden hebben wij aangenomen dat op totaalniveau de balans tussen ruimte en ambities evenredig verdeeld zal zijn. Dit is aan te duiden als het basisscenario. Met een zekere bandbreedte zullen dan ook de economische effecten van dit basisscenario in kaart te brengen zijn.

In het volgende hoofdstuk vertalen wij het voorgaande naar een globale raming voor alle twaalf provincies. Tevens voegen wij daar een vertaling naar werkgelegenheidseffecten aan toe.

3 Het economisch effect voor heel Nederland

Wij hebben onze berekeningen in eerste instantie gericht op de vijf provincies Overijssel, Gelderland, Noord-Brabant, Fryslân en Limburg. De effecten per provincie komen in de volgende hoofdstukken successievelijk aan de orde. Op basis van onze bevindingen in deze provincies hebben we een globale raming gemaakt van wat dit voor alle 12 provincies samen zou kunnen betekenen. Daarbij zijn wij ons ervan bewust dat de investeringspakketten niet in alle provincies even groot zijn. Op basis van de meerjarenbegrotingen van de overige 7 provincies hebben wij gekeken wat de saldi van baten en lasten zijn en welke investeringspakketten of reserves in de begrotingen zijn opgenomen. Die zijn niet altijd als zodanig te herkennen. Daarom doen wij hier, evenals in hoofdstuk 2 het geval was, de aanname dat de komende jaren de investeringen die verwerkt zijn in de begroting en de onttrekkingen aan de reserves daarvoor gelijk zijn.

Daarna hebben wij met een gemiddeld bedrag per werkzame persoon een economisch effect berekend voor het totaal van de investeringsstroom in die 7 provincies. Daarmee is deze werkwijze minder gedetailleerd en precies dan we in de vijf eerder genoemde provincies hebben toegepast. De uitkomst is daarmee voor het totaal indicatief en geeft een orde van grootte voor alle provincies.

Tabel 3.1 Werkgelegenheidseffect dat in potentie niet gerealiseerd wordt als gevolg van de wet HOF

Totale werkgelegenheidseffect wet HOF voor alle provincies samen	
Discrepantie	
Discrepantie 5 provincies (in mln. euro)	3.191
Discrepantie overige 7 provincies (in mln. euro)	900
Totaal (in mln. euro)	***4.091***
Werkgelegenheidseffect	
Werkgelegenheidseffect 5 provincies (aantal fte)	47.000
Werkgelegenheidseffect overige 7 provincies (aantal fte)	13.250
***Totale werkgelegenheidseffect* (aantal fte)**	***60.250***

Fte=volledige arbeidsplaats gedurende een jaar

Bovenstaande werkgelegenheidseffecten representeren een totale toegevoegde waarde[10] van circa 4,4 miljard euro. De toegevoegde waarde geeft een economische vertaling van de waarde van de werkgelegenheid voor de (regionale) economie. Voor de 5 provincies is deze waarde circa 3,4 miljard euro, voor de overige provincies geldt een toegevoegde waarde van circa 1 miljard euro.

[10] De toegevoegde waarde is gelijk aan het inkomen dat beschikbaar is voor de beloning van de betrokken productiefactoren bij het project. Grosso modo komt dit neer op de optelsom van de lonen, winsten en afschrijvingen

4 Gevolgen voor de provincie Overijssel

4.1 Investeringsprogramma ontleed

Om een goed beeld te krijgen van de impact van de wet HOF is het belangrijk zicht te hebben op welke type investeringen en op welke thema's in het investeringsprogramma 'Kracht van Overijssel' de wet ingrijpt.

Kerntakenbegroting 2013 als uitgangspunt

De Kerntakenbegroting 2013 is het tweede uitvoeringsjaar van het investeringsprogramma de Kracht van Overijssel. 68 opgaven volgen uit het Hoofdlijnenakkoord. Er is reeds een aanzienlijk aantal investeringsbesluiten genomen*. Van de beschikbare € 1,14 miljard uit de Kracht van Overijssel is inmiddels over € 550 miljoen besluitvorming geweest in Provinciale Staten en overgeheveld naar de reserve "uitvoering Kracht van Overijssel".* Deze reserve blijft echter onder het regime van de Wet HOF vallen. Dit betekent kort gezegd dat alles wat vanaf 2013 daadwerkelijk door de provincie wordt uitgegeven meetelt voor het EMU-saldo. Met de toevoegingen van de resterende middelen uit de 'oude' investeringsagenda's (DIA/IIO) en de begrotingswijzigingen die na het vaststellen van de begroting zijn doorgevoerd ontstaat een beschikbaar investeringsbudget van 1,3 miljard euro.

Bijlage 5 van de Kerntakenbegroting 2013 is als vertrekpunt genomen van de KvO opgaven met bijbehorende investering. Deze bijlage geeft aan welke (financiële) inspanningen per beleidsdoel de komende jaren worden geleverd.

De wet lijkt vooral in te grijpen bij de investeringen in de kerntaken duurzame ruimtelijke ontwikkeling en waterbeheer, inrichting landelijk gebied, regionale bereikbaarheid en OV, regionale economie alsmede milieu en energie. Daarbij is niet alleen sprake van het mogelijk wegvallen van provinciale investeringsmiddelen. Voor de economische effecten is het ook van belang te beseffen dat door cofinanciering met Rijks- en Europese middelen, maar vooral ook door het niet realiseren van particuliere investeringen projecten geen doorgang kunnen vinden of door het wegvallen van provinciale regie en middelen een veel lagere investeringsmultiplier kennen. Daarbij is het wel van belang te beseffen dat deze provinciale investeringsmiddelen over het algemeen een sterk aanjagend effect hebben. Vooral anderen (andere overheden, bedrijfsleven en particuliere organisaties) moeten hun investeringen kunnen blijven doen. Maar de provincie investeert ook rechtstreeks en dat wordt zichtbaar met de investeringsprestaties in de programmabegroting.

4.2 Invloed wet HOF op de geplande investeringen

Per beleidsdoel is in de Kerntakenbegroting opgenomen welk deel van de financiering uit reguliere begrotingsmiddelen en welk deel uit KvO, reserveringen of doeluitkeringen komt. Gekeken is welk deel van de investeringen reeds is gerealiseerd, niet zijnde een reserve, en welke programma's reeds in uitvoering zijn. Hier verwachten we geen verlies aan economische effecten door de Wet HOF.

De ontwikkelingen rond het Schatkistbankieren, de wet HOF en mogelijke nieuwe bezuinigingen voortvloeiende uit de kabinetsformatie zullen al van grote invloed zijn op het begrotingsjaar 2013 van de provincie Overijssel. Niet alleen zullen de uitgaven worden genormeerd door de EMU-wetgeving ook zullen het Schatkistbankieren en de eventuele bezuinigingen met grote

waarschijnlijkheid negatieve effecten meebrengen aan de inkomstenkant van de Kerntakenbegroting. De regelgeving, afspraken en effecten daarvan waren ten tijde van het schrijven van deze Kerntakenbegroting nog met grote onzekerheid omgeven en zijn om die reden niet in deze Kerntaken begroting verwerkt. De Kerntakenbegroting 2013 is daarmee niet EMU neutraal en vertoont een EMU tekort van plus minus € 137 miljoen. Dat is bijna evenveel als er in 2013 naar verwachting wordt onttrokken aan het KvO (160 miljoen euro).

In onderstaande tabel is per kerntaak het nog te besteden investeringsbudget weergegeven en (een deel van) de bijdragen vanuit het Rijk en derden.

Tabel 4.1 Beoogde provinciale investeringen en bijdragen Rijk en derden 2013 t/m 2017

Kerntaak	Thema	Investeringssom (mln.)			
		Provincie	Rijk	Derden	Totaal
1	Duurzame ruimtelijke ontwikkeling en inrichting, waaronder waterbeheer	103			103
2	Milieu en energie	74			74
3	Inrichting landelijk gebied	164			164
4	Regionale bereikbaarheid en regionaal openbaar vervoer	584	350		934
5	Regionale economie	139			139
6	Culturele infrastructuur en monumentenzorg	16			16
7	Kwaliteit openbaar bestuur	4			4
8	Sociale infrastructuur, Jeugdzorg en overige niet-kerntaken	34			34
9	Overige/gebiedsontwikkelingen	188			188
Totaal		***1.306***	***350***	***0***	***1.656***

Note: Rijksbijdrage beperkt tot de cofinanciering van de grote infraprojecten N35 en A1

Bij de bijdragen van Rijk en Derden is gekeken in hoeverre de bijdrage vanuit de provincie als vermoedelijke randvoorwaarde geldt voor doorgang van het project (en dus de investeringsbijdragen van Rijk en Derden). Voor de provincie Overijssel is de verwachting dat de volledige bijdrage door Rijk en Derden, zoals hierboven weergegeven, zal komen te vervallen met de wet HOF.

In hoofdstuk 2 is de omvang van de potentiële provinciale discrepantie berekend, te weten 900 miljoen euro, die als gevolg van de wet HOF mogelijk geen doorgang kunnen vinden. Dat betekent dat circa 70% van de *provinciale* investeringen mogelijk niet gerealiseerd kunnen worden. Als gevolg van de wet HOF is er tevens een gerede kans dat ook bijdragen door het Rijk of van derden niet zullen plaatsvinden. Dat zou in dit geval betekenen dat circa 75% van de *totale* investeringen mogelijk niet zullen plaatsvinden. Mogelijk is het economisch effect groter dan hier aangenomen.

4.3 Uitleg economische effecten

In deze economische effectanalyse concentreren we ons op de directe en indirecte effecten die mogelijk als gevolg van het niet investeren in een bepaald thema of programma optreden.

Directe en indirecte effecten

Onder **directe effecten**, ook wel eerste orde effecten genoemd, verstaan we de werkgelegenheid en toegevoegde waarde die als gevolg van de investeringen optreden, of in dit geval, niet optreden. Op basis van het investeringsprogramma betreffen de directe effecten de effecten die gedurende de duur van de investeringen optreden, ook wel tijdelijke effecten genoemd. Indien reeds beschikbaar is voor een aantal grote projecten apart aangegeven wat het structurele werkgelegenheidseffect zal zijn van de uitvoering van een bepaald project. Het in beeld brengen van de structurele werkgelegenheidseffecten van een project vraagt om een uitgebreide economische effect analyse op projectniveau. Dat is binnen de scope van dit onderzoek niet gedaan.

Het **indirecte effect**, ook wel tweede en derde orde effecten genoemd, ontstaat als andere partijen profiteren van de nieuw gevestigde activiteit, 'achterwaarts' in de keten via toeleveringsrelaties en 'voorwaarts' via de afgeleide bestedingen van bijvoorbeeld dag- en verblijfsbezoekers elders in de omgeving. Het indirecte effect kwantificeren we op basis van het IRIOS input-output model gebaseerd op de investeringen uit de voorgaande tabel en het directe werkgelegenheidseffect.

Naast het in beeld brengen van de kwantitatieve directe en indirecte economische effecten benoemen we tevens kwalitatief een aantal effecten die per thema kunnen optreden. Dit zijn effecten die niet of moeilijk in termen van werkgelegenheid of toegevoegde waarde zijn uit te drukken, maar wel degelijk een grote invloed kunnen hebben op de ontwikkeling van de economie (en welvaart). Dit kunnen zowel eerste, tweede als derde orde effecten zijn die optreden. Hierbij moet gedacht worden aan het effect op uitstraling en imago, synergie tussen projecten, spin-offs, sociale effecten, veiligheid, gezondheid etc. Per thema hebben we op hoofdlijnen bekeken wat voor type effecten zoal te verwachten zijn en de impact hiervan kwalitatief benoemd. Hierdoor ontstaat een vollediger beeld van de mogelijk impact van de wet HOF op het investeringsprogramma en dus op de gevolgen voor de economie van Overijssel. De kwalitatieve effecten zijn generiek (dus voor iedere provincie mogelijk van toepassing) in de bijlage weergegeven.

Het bepalen van de kwantitatieve directe en indirecte werkgelegenheidseffecten en toegevoegde waarde is indicatief in beeld gebracht aan de hand van kengetallen en veronderstelde uitrol van het programma/activiteit waarin door de provincie geïnvesteerd wordt. Hierbij hebben we rekening gehouden met het feit dat de investering van de provincie een voorwaarde kan zijn voor derden om ook te investeren in een project, met als gevolg dat het uitblijven van de beoogde provinciale investering grotere gevolgen kan hebben dan op het eerste gezicht zichtbaar.

Toegevoegde waarde

De toegevoegde waarde geeft inzicht in het economische belang van het project. De toegevoegde waarde is gelijk aan het inkomen dat beschikbaar is voor de beloning van de betrokken productiefactoren bij het project. Grosso modo komt dit neer op de optelsom van de lonen, winsten en afschrijvingen. Als bron voor de berekening van de toegevoegde waarde zijn regionaal economische jaarcijfers gebruikt. De toegevoegde waarde geeft dus een economische vertaling van de waarde van de werkgelegenheid voor de (regionale) economie.

4.4 Economische effecten

Directe effecten

In onderstaande tabel is het directe economisch effect van de investeringen opgenomen zoals weergegeven in tabel 4.1. Het gaat hier om werkgelegenheidseffecten die optreden gedurende de duur van de investeringen.

Tabel 4.2 Direct effect: effecten van de potentiële investeringen 2013 tot en met 2017

		Aantal arbeidsplaatsen	Toegevoegde waarde (mln. euro's)
1	Duurzame ruimtelijke ontwikkeling en inrichting, waaronder waterbeheer	700	45
2	Milieu en energie	500	30
3	Inrichting landelijk gebied	1.150	70
4	Regionale bereikbaarheid en regionaal openbaar vervoer	2.450	195
5	Regionale economie	4.050	305
6	Culturele infrastructuur en monumentenzorg	100	10
7	Kwaliteit openbaar bestuur	<50	<5
8	Sociale infrastructuur, Jeugdzorg en overige niet-kerntaken	250	15
9	Overige/gebiedsontwikkelingen	900	70
	Totaal	***10.150***	***740***

Note: indicatief en afgerond, het totaal hoeft niet overeen te komen met de sommatie van de onderdelen.

In de voorgaande paragraaf is berekend dat als gevolg van de wet HOF circa 75% van de totale investeringen mogelijk geen doorgang vinden. Dat betekent dat het werkgelegenheidseffect zoals hierboven gepresenteerd met circa 7.650 afneemt. Wat resteert is een werkgelegenheidseffect van circa 2.500 arbeidsplaatsen.

Indien een aantal, met name grote, projecten geen doorgang vinden of ernstig vertragen doordat de provincie niet (langer) investeert danwel co-financiert is het economische effect groter dan hierboven weergegeven. De uitrol van een project levert na realisatie in veel gevallen structurele werkgelegenheid op, denk hierbij aan infrastructuur- en gebiedsontwikkelingsprojecten.

Op een groter schaalniveau is het mogelijk dat de structurele economische effecten als gevolg van het project Innovatiedriehoek, dat moet leiden tot circa 10.000 tot 15.000 arbeidsplaatsen[11], slechts ten dele gerealiseerd zullen worden of ernstig vertraagd. Aanname is wel dat de provincie niet investeert of het geld reserveert en pas later toekent, waardoor er een vertraging optreedt in de realisatie van deze arbeidsplaatsen.

Indirecte effecten

In onderstaande tabel is het indirecte effect weergegeven als gevolg van de investeringen zoals weergegeven in tabel 4.1. Ook hier geldt dat het gaat om werkgelegenheidseffecten die optreden gedurende de duur van de investeringen.

Tabel 4.3 Indirect effect: effecten van de potentiële investeringen 2013 tot en met 2017

		Aantal arbeidsplaatsen	Toegevoegde waarde (mln. euro's)
1	Duurzame ruimtelijke ontwikkeling en inrichting, waaronder waterbeheer	150	10
2	Milieu en energie	150	10
3	Inrichting landelijk gebied	300	15

11 Innovatiedriehoek, Regionale Versnellingsmotor voor Nederlandse economie in 2020

		Aantal arbeidsplaatsen	Toegevoegde waarde (mln. euro's)
4	Regionale bereikbaarheid en regionaal openbaar vervoer	2.150	170
5	Regionale economie	1.000	75
6	Culturele infrastructuur en monumentenzorg	<50	<5
7	Kwaliteit openbaar bestuur	<50	<5
8	Sociale infrastructuur, Jeugdzorg en overige niet-kerntaken	50	5
9	Overige/gebiedsontwikkelingen	800	60
	Totaal	***4.600***	***350***

Note: indicatief en afgerond, het totaal hoeft niet overeen te komen met de sommatie van de onderdelen.

In de voorgaande paragraaf is berekend dat als gevolg van de wet HOF circa 75% van de totale investeringen mogelijk geen doorgang vinden. Dat betekent dat het indirecte werkgelegenheidseffect zoals hierboven gepresenteerd met circa 3.450 afneemt. Wat resteert is een werkgelegenheidseffect van circa 1.150 arbeidsplaatsen.

4.5 Conclusie

In onderstaande tabel is het totale economische effect per thema weergegeven. Dit zijn de directe en indirecte effecten als gevolg van de investeringen in tabel 4.1.

Tabel 4.4 Directe en indirecte effecten: effecten van de potentiële investeringen 2013 tot en met 2017

		Aantal arbeidsplaatsen	Toegevoegde waarde (mln. euro's)
1	Duurzame ruimtelijke ontwikkeling en inrichting, waaronder waterbeheer	900	55
2	Milieu en energie	650	40
3	Inrichting landelijk gebied	1.400	85
4	Regionale bereikbaarheid en regionaal openbaar vervoer	4.600	495
5	Regionale economie	5.100	385
6	Culturele infrastructuur en monumentenzorg	150	10
7	Kwaliteit openbaar bestuur	<50	<5
8	Sociale infrastructuur, Jeugdzorg en overige niet-kerntaken	300	20
9	Overige/gebiedsontwikkelingen	1.700	135
	Totaal	***14.800***	***1.225***

Note: indicatief en afgerond

We hebben geconcludeerd dat als gevolg van de wet HOF circa 75% van de totale investeringen mogelijk geen doorgang vinden. Dat betekent dat het totale potentiële werkgelegenheidseffect zoals hierboven gepresenteerd met circa 11.150 arbeidsplaatsen afneemt. Wat resteert is een werkgelegenheidseffect van circa 3.650 arbeidsplaatsen. De

afname van de werkgelegenheid , in economische waarde, staat gelijk aan een afname van de toegevoegde waarde met 925 miljoen euro.

De gevolgen van het niet investeren door de provincie kan grotere gevolgen hebben dan hierboven weergegeven. Indien een project geen doorgang vindt of ernstig vertraagd, als gevolg van het niet investeren danwel co-financieren door de provincie, worden de structurele werkgelegenheidseffecten die het project zou genereren ook niet gerealiseerd. Daarnaast zijn de meer kwalitatieve effecten zoals uitstraling en imago, synergie tussen projecten, behoud en versterking, spin-offs, sociale effecten, veiligheid en gezondheid niet meegenomen, maar wel benoemd in de bijlage.

5 Gevolgen voor de provincie Gelderland

5.1 Investeringsprogramma ontleed

Om een goed beeld te krijgen van de impact van de wet HOF is het belangrijk zicht te hebben op welke type investeringen en op welke thema's in het investeringsprogramma van de provincie Gelderland de wet ingrijpt.

Begroting 2013 als uitgangspunt

Op basis van de begroting 2013 van de provincie Gelderland is onderstaande tabel met investeringen opgesteld. Voor de tabel is de meerjarige investeringsagenda (Begroting 2013, Bijlage I: p.293- 297) als bron gebruikt. Post II bevat investeringsprojecten die reeds in uitvoering zijn genomen en in de komende periode worden afgerond. Post III van de investeringsagenda geeft per taakveld de projecten aan waarover nog PS-besluitvorming moet plaatsvinden. Post IV van de meerjarige investeringsagenda geeft per taakveld de reserveringen weer. Post V van de meerjarige investeringsagenda geeft de additioneel te besteden ruimte/buffer weer. Verondersteld wordt dat investeringen onder zowel post II, III, IV en V mogelijk gedeeltelijk geen doorgang kunnen vinden door de Wet HOF. In onderstaande tabel zijn deze investeringen per taakveld weergegeven en (een deel van) de bijdragen vanuit het Rijk en derden.

Tabel 5.1 Beoogde provinciale investeringen en bijdragen Rijk en derden 2013 tot en met 2017

Kerntaak	Thema	Investeringssom (mln.)			
		Provincie	Rijk	Derden	Totaal
1	Mobiliteit	550	375	300	1225
2	Economie	300			300
3	Dynamische steden en vitale regio's	150			150
4	Gebiedsontwikkeling	110			110
5	Cultuur	77			77
6	Natuur	110			110
Totaal		***1.297***	***375***	***300***	***1.972***

Bij de bijdragen van Rijk en Derden is gekeken in hoeverre de bijdrage vanuit de provincie als vermoedelijke randvoorwaarde geldt voor doorgang van het project (en dus de investeringsbijdragen van Rijk en Derden). Voor de provincie Gelderland is de verwachting dat de volledige bijdrage door Rijk en Derden, zoals hierboven weergegeven, zal komen te vervallen met de wet HOF.

In hoofdstuk 2 is de omvang van de potentiële provinciale discrepantie berekend, te weten 900 miljoen euro, die als gevolg van de wet HOF mogelijk geen doorgang kunnen vinden. Dat betekent dat circa 70% van de *provinciale* investeringen mogelijk niet gerealiseerd kunnen worden. Als gevolg van de wet HOF is er tevens een gerede kans dat ook bijdragen door het Rijk of van derden niet zullen plaatsvinden. Dat zou in dit geval betekenen dat circa 80% van de *totale* investeringen mogelijk niet zullen plaatsvinden. Hiermee is het economisch effect groter dan alleen op basis van provinciale investeringen.

5.2 Uitleg economische effecten

In deze economische effectanalyse concentreren we ons op de directe en indirecte effecten die mogelijk als gevolg van het niet investeren in een bepaald thema of programma optreden.

Directe en indirecte effecten

Onder **directe effecten**, ook wel eerste orde effecten genoemd, verstaan we de werkgelegenheid en toegevoegde waarde die als gevolg van de investeringen optreden, of in dit geval, niet optreden. Op basis van het investeringsprogramma betreffen de directe effecten de effecten die gedurende de duur van de investeringen optreden, ook wel tijdelijke effecten genoemd. Indien reeds beschikbaar is voor een aantal grote projecten apart aangegeven wat het structurele werkgelegenheidseffect zal zijn van de uitvoering van een bepaald project. Het in beeld brengen van de structurele werkgelegenheidseffecten van een project vraagt om een uitgebreide economische effect analyse op projectniveau. Dat is binnen de scope van dit onderzoek niet gedaan.

Het **indirecte effect**, ook wel tweede en derde orde effecten genoemd, ontstaat als andere partijen profiteren van de nieuw gevestigde activiteit, ‘achterwaarts’ in de keten via toeleveringsrelaties en ‘voorwaarts’ via de afgeleide bestedingen van bijvoorbeeld dag- en verblijfsbezoekers elders in de omgeving. Het indirecte effect kwantificeren we op basis van het IRIOS input-output model gebaseerd op de investeringen uit de voorgaande tabel en het directe werkgelegenheidseffect.

Naast het in beeld brengen van de kwantitatieve directe en indirecte economische effecten benoemen we tevens kwalitatief een aantal effecten die per thema kunnen optreden. Dit zijn effecten die niet of moeilijk in termen van werkgelegenheid of toegevoegde waarde zijn uit te drukken, maar wel degelijk een grote invloed kunnen hebben op de ontwikkeling van de economie (en welvaart). Dit kunnen zowel eerste, tweede als derde orde effecten zijn die optreden. Hierbij moet gedacht worden aan het effect op uitstraling en imago, synergie tussen projecten, spin-offs, sociale effecten, veiligheid, gezondheid etc. Per thema hebben we op hoofdlijnen bekeken wat voor type effecten zoal te verwachten zijn en de impact hiervan kwalitatief benoemd. Hierdoor ontstaat een vollediger beeld van de mogelijk impact van de wet HOF op het investeringsprogramma en dus op de gevolgen voor de economie van Gelderland. De kwalitatieve effecten zijn generiek (dus voor iedere provincie mogelijk van toepassing) in de bijlage weergegeven.

Het bepalen van de kwantitatieve directe en indirecte werkgelegenheidseffecten en toegevoegde waarde is indicatief in beeld gebracht aan de hand van kengetallen en veronderstelde uitrol van het programma/activiteit waarin door de provincie geïnvesteerd wordt. Hierbij hebben we rekening gehouden met het feit dat de investering van de provincie een voorwaarde kan zijn voor derden om ook te investeren in een project, met als gevolg dat het uitblijven van de beoogde provinciale investering grotere gevolgen kan hebben dan op het eerste gezicht zichtbaar.

Toegevoegde waarde

De toegevoegde waarde geeft inzicht in het economische belang van het project. De toegevoegde waarde is gelijk aan het inkomen dat beschikbaar is voor de beloning van de betrokken productiefactoren bij het project. Grosso modo komt dit neer op de optelsom van de lonen, winsten en afschrijvingen. Als bron voor de berekening van de toegevoegde waarde zijn regionaal economische jaarcijfers gebruikt. De toegevoegde waarde geeft dus een economische vertaling van de waarde van de werkgelegenheid voor de (regionale) economie.

5.3 Economische effecten

Directe effecten

In onderstaande tabel is het volledig economisch effect weergegeven van het investeringsprogramma zoals weergegeven in tabel 5.1. Het gaat hier om werkgelegenheidseffecten die optreden gedurende de duur van de investeringen.

Tabel 5.2 Direct effect: effecten van de potentiële investeringen 2013 tot en met 2017

		Aantal arbeidsplaatsen	Toegevoegde waarde (mln. euro's)
1	Mobiliteit	9.200	630
2	Economie	2.000	150
3	Dynamische steden en vitale regio's	1.050	65
4	Gebiedsontwikkeling	550	40
5	Cultuur	550	30
6	Natuur	800	45
	Totaal	***14.150***	***965***

Note: indicatief en afgerond, het totaal hoeft niet overeen te komen met de sommatie van de onderdelen.

In de voorgaande paragraaf is berekend dat als gevolg van de wet HOF circa 80% van de totale investeringen mogelijk geen doorgang vinden. Dat betekent dat het directe werkgelegenheidseffect zoals hierboven gepresenteerd met circa 11.300 afneemt. Wat resteert is een werkgelegenheidseffect van circa 2.850 arbeidsplaatsen.

Indirecte effecten

In onderstaande tabel is het indirecte effect weergegeven van de investeringen zoals weergegeven in tabel 5.1. Ook hier geldt dat het gaat om werkgelegenheidseffecten die optreden gedurende de duur van de investeringen.

Tabel 5.3 Indirect effect: effecten van de potentiële investeringen 2013 tot en met 2017

		Aantal arbeidsplaatsen	Toegevoegde waarde (mln. euro's)
1	Mobiliteit	2.900	200
2	Economie	550	40
3	Dynamische steden en vitale regio's	300	20
4	Gebiedsontwikkeling	450	35
5	Cultuur	150	10
6	Natuur	200	15
	Totaal	***4.500***	***315***

Note: indicatief en afgerond, het totaal hoeft niet overeen te komen met de sommatie van de onderdelen.

In de voorgaande paragraaf is berekend dat als gevolg van de wet HOF circa 80% van de totale investeringen mogelijk geen doorgang vinden. Dat betekent dat het indirecte werkgelegenheidseffect zoals hierboven gepresenteerd met circa 3.600 arbeidsplaatsen afneemt. Wat resteert is een werkgelegenheidseffect van circa 900 arbeidsplaatsen.

5.4 Conclusie

In onderstaande tabel is het totale economische effect per thema weergegeven. Dit zijn de directe en indirecte effecten als gevolg van de investeringen in tabel 5.1.

Tabel 5.4 Directe en indirecte effecten: effecten van de potentiële investeringen 2013 tot en met 2017

		Aantal arbeidsplaatsen	Toegevoegde waarde (mln. euro's)
1	Mobiliteit	12.100	830
2	Economie	2.550	190
3	Dynamische steden en vitale regio's	1.350	80
4	Gebiedsontwikkeling	970	75
5	Cultuur	700	40
6	Natuur	1.000	60
	Totaal	***18.650***	***1.285***

Note: indicatief en afgerond

We hebben geconcludeerd dat als gevolg van de wet HOF circa 80% van de totale investeringen mogelijk geen doorgang vinden. Dat betekent dat het totale potentiële werkgelegenheidseffect zoals hierboven gepresenteerd met circa 14.900 arbeidsplaatsen afneemt. Wat resteert is een werkgelegenheidseffect van circa 3.750 arbeidsplaatsen. De afname van de werkgelegenheid , in economische waarde, staat gelijk aan een afname van de toegevoegde waarde met circa 1 miljard euro.

De gevolgen van het niet investeren door de provincie kan grotere gevolgen hebben dan hierboven weergegeven. Indien een project geen doorgang vindt of ernstig vertraagd, als gevolg van het niet investeren danwel co-financieren door de provincie, worden de structurele werkgelegenheidseffecten die het project zou genereren ook niet gerealiseerd. Daarnaast zijn de meer kwalitatieve effecten zoals uitstraling en imago, synergie tussen projecten, behoud en versterking, spin-offs, sociale effecten, veiligheid en gezondheid niet meegenomen, maar wel benoemd in de bijlage.

6 Gevolgen voor de provincie Noord-Brabant

6.1 Investeringsprogramma ontleed

Om een goed beeld te krijgen van de impact van de Wet HOF is het belangrijk zicht te hebben op welke type investeringen en op welke thema's in het investeringsprogramma van de provincie Noord-Brabant de wet ingrijpt.

Investeringsstrategie als uitgangpunt

De investeringsstrategie zoals weergegeven in de begroting 2013 stoelt op de Agenda van Brabant (2010) en het bestuursakkoord Tien voor Brabant (2011-2015). Deze beleidsakkoorden vormen de basis en het richtsnoer voor een omvangrijk investeringsprogramma dat bestaat uit de volgende onderdelen:

A. 1e tranche investeringsagenda van circa € 280 mln., verdeeld over 5 thema's[12]:

• Energietransitie	€ 71,2 mln.
• Landschappen van allure	€ 56,2 mln.
• 2018 Brabant Samen Culturele Hoofdstad	€ 50,0 mln.
• Sportplan Brabant 2016	€ 40,0 mln.
• Grote erfgoedcomplexen	€ 61,5 mln.
Totaal 1e tranche (afgerond)	€ 280 mln

Van de 1e tranche is al een gedeelte EMU-technisch gerealiseerd. Voor 2013 t/m 2017 staat € 200 mln aan uitgaven gepland.

B. 2e tranche investeringsagenda bestaande uit 4 fondsen, waarvan de eerste drie revolverend,[13]:

• Innovatiefonds	€ 125 mln.
• Energiefonds	€ 60 mln.
• Breedbandfonds	€ 50 mln.
• Groen Ontwikkelfonds Brabant:	€ 240 mln.
Totaal 2e tranche	€ 475 mln

Over de 2e tranche heeft definitieve besluitvorming plaats in juni 2013. Verondersteld wordt dat de drie eerstgenoemde fondsen (leningen en participaties) niet beïnvloed zullen worden door de Wet HOF. Van het Groen Ontwikkelfonds wordt € 150 mln toegerekend aan de periode 2013 t/m 2017.

C. Een investeringsvolume van € 750 mln. voor wegeninfrastructuur. Jaarlijks wordt hiervoor gedurende 15 jaar € 50 mln. gereserveerd in een gecombineerd spaar- en financieringsfonds[14] (waarvan 4% i.c. € 30 mln. gereserveerd voor apparaatskosten). De hoofdbestemming van dit fonds is:

• N69 Eindhoven-Valkenswaard	€ 84 mln.
• N279-zuid / Noordoostcorridor	€ 450 mln
• N279-noord / Den Bosch – Veghel (*)	€ 186 mln
Totaal provinciale inzet	€ 720 mln
In relatie hiermee worden bijdragen van Rijk en derden begroot op	€ 518 mln

*) € 186 mln uit spaar- en investeringsfonds en € 20 mln uit BDU.

[12] Bron: Begroting 2013 p. 114
[13] Bron: Statenvoorstel 67/12A
[14] Bron: Begroting 2013 p. 114

Van de € 720 mln wordt € 350 mln toegerekend aan 2013 t/m 2017 en naar rato € 250 mln door Rijk en derden (m.n. gemeenten).

Daarnaast draagt de provincie bij aan de financiering van diverse rijksprojecten (D) en heeft zij een regulier investeringsschema (E). Ook deze onderdelen zijn meegenomen.

In onderstaande tabel is per onderdeel het investeringsbudget weergegeven en (een deel van) de bijdragen van Rijk en derden.

Tabel 6.1 Beoogde provinciale investeringen en bijdragen Rijk en derden 2013-2017

Kerntaak	Thema	Investeringssom (mln.)			
		Provincie	Rijk	Derden	Totaal
A.	1e tranche investeringsagenda, 5 thema's	200			200
B.	2e tranche investeringsagenda, onderdeel Groen Ontwikkelfonds	150			150
C.	Wegeninfrastructuur (2013-2017)	350	150	100	600
D.	Rijksprojecten:				
	- N65 's- Hertogenbosch-Tilburg	27	55	18	100
	- A59 / Oostelijke Langstraat	20	30	pm	50
	- A58 Galder- Sint Annabosch	pm	pm		pm
E.	Regulier investeringsschema:				
	- Provinciale wegen (2013-2017)	225			225
	- Overige geactiveerde investeringen	35			35
	Totaal	***1.007***	***235***	***118***	***1.360***

Bij de bijdragen van Rijk en derden is gekeken in hoeverre de bijdrage vanuit de provincie als vermoedelijke randvoorwaarde geldt voor doorgang van het project (en dus de investerings-bijdragen van Rijk en derden). Voor de provincie Noord-Brabant is de verwachting dat circa 95% van de bijdrage door Rijk en Derden, zoals hierboven weergegeven, zal komen te vervallen met de wet HOF.

In hoofdstuk 2 is de omvang van de potentiële provinciale discrepantie berekend, te weten 700 miljoen euro, die als gevolg van de Wet HOF mogelijk geen doorgang kunnen vinden. Dat betekent dat 70% van de *provinciale* investeringen (ad € 1.007 mln) mogelijk niet gerealiseerd kunnen worden. Als gevolg van de Wet HOF is er tevens een gerede kans dat ook bijdragen door het Rijk of van derden niet zullen plaatsvinden. Dat zou in dit geval betekenen dat ruim 75% van de *totale* investeringen (ad € 1.360 mln) mogelijk niet zullen plaatsvinden. Het economisch effect is zelfs dus nog wat groter dan alleen op basis van provinciale investeringen.

6.2 Uitleg economische effecten

In deze economische effectanalyse concentreren we ons op de directe en indirecte effecten die mogelijk als gevolg van het niet investeren in een bepaald thema of programma optreden.

Directe en indirecte effecten

Onder **directe effecten**, ook wel eerste orde effecten genoemd,verstaan we de werkgelegenheid en toegevoegde waarde die als gevolg van de investeringen optreden, of in dit geval, niet optreden.

Op basis van het investeringsprogramma betreffen de directe effecten de effecten die gedurende de duur van de investeringen optreden, ook wel tijdelijke effecten genoemd. Indien al beschikbaar, is voor een aantal grote projecten apart aangegeven wat het structurele werkgelegenheidseffect zal zijn van de projectuitvoering. Het in beeld brengen van de structurele werkgelegenheidseffecten van een project vraagt om een uitgebreide economische effectanalyse op projectniveau. Dat is binnen de scope van dit onderzoek niet gedaan.

Het **indirecte effect**, ook wel tweede en derde orde effecten genoemd, ontstaat als andere partijen profiteren van de nieuw gevestigde activiteit, ‘achterwaarts’ in de keten via toeleveringsrelaties en ‘voorwaarts’ via de afgeleide bestedingen van bijvoorbeeld dag- en verblijfsbezoekers elders in de omgeving. Het indirecte effect kwantificeren we op basis van het IRIOS input-output model, gebaseerd op de investeringen uit de voorgaande tabel en het directe werkgelegenheidseffect.

Naast het in beeld brengen van de kwantitatieve directe en indirecte economische effecten, benoemen we tevens kwalitatief een aantal effecten dat per thema kan optreden. Dit zijn effecten die niet of moeilijk in termen van werkgelegenheid of toegevoegde waarde zijn uit te drukken, maar wel degelijk een grote invloed kunnen hebben op de ontwikkeling van de economie (en welvaart). Dit kunnen zowel eerste, tweede als derde orde effecten zijn die optreden. Hierbij moet gedacht worden aan het effect op uitstraling en imago, synergie tussen projecten, spin-offs, sociale effecten, veiligheid, gezondheid etc. Per thema hebben we op hoofdlijnen bekeken wat voor type effecten zoal te verwachten zijn en de impact hiervan kwalitatief benoemd. Hierdoor ontstaat een vollediger beeld van de mogelijke impact van de wet HOF op het investeringsprogramma en dus op de gevolgen voor de economie van Noord-Brabant. De kwalitatieve effecten zijn generiek (dus voor iedere provincie mogelijk van toepassing) in de bijlage weergegeven.

Het bepalen van de kwantitatieve directe en indirecte werkgelegenheidseffecten en toegevoegde waarde is indicatief in beeld gebracht aan de hand van kengetallen en veronderstelde uitrol van het programma/activiteit waarin door de provincie geïnvesteerd wordt. Hierbij hebben we rekening gehouden met het feit dat de investering van de provincie een voorwaarde kan zijn voor derden om ook te investeren in een project, met als gevolg dat het uitblijven van de beoogde provinciale investering grotere gevolgen kan hebben dan op het eerste gezicht zichtbaar.

Toegevoegde waarde

De toegevoegde waarde geeft inzicht in het economische belang van het project. De toegevoegde waarde is gelijk aan het inkomen dat beschikbaar is voor de beloning van de betrokken productiefactoren bij het project. Grosso modo komt dit neer op de optelsom van de lonen, winsten en afschrijvingen. Als bron voor de berekening van de toegevoegde waarde zijn regionaal economische jaarcijfers gebruikt. De toegevoegde waarde geeft dus een economische vertaling van de waarde van de werkgelegenheid voor de (regionale) economie.

6.3 Economische effecten

Directe effecten

In onderstaande tabel is het volledige economische effect weergegeven van het investerings-programma zoals weergegeven in tabel 6.1. Het gaat hier om werkgelegenheidseffecten die optreden gedurende de duur van de investeringen.

Tabel 6.2 Direct effect: effecten van de potentiële investeringen 2013-2017

	Thema	Aantal arbeidsplaatsen	Toegevoegde waarde (mln. euro's)
A.	1e tranche investeringsagenda	1.400	90
B.	2e tranche investeringsagenda, onderdeel Groen Ontwikkelfonds	1.000	85
C.	Wegeninfrastructuur (2013-2017)	2.750	225
D.	Rijksprojecten	700	55
E.	Regulier investeringsschema:		
	- Provinciale wegen (2013-2017)	1.050	85
	- Overige geactiveerde investeringen	250	20
	Totaal	***7.150***	***560***

Note: indicatief en afgerond, het totaal hoeft niet overeen te komen met de sommatie van de onderdelen.

In de voorgaande paragraaf is berekend dat als gevolg van de wet HOF circa 75% van de totale investeringen mogelijk geen doorgang vinden. Dat betekent dat het directe werkgelegenheidseffect zoals hierboven gepresenteerd met circa 5.400 afneemt. Wat resteert is een werkgelegenheidseffect van circa 1.750 arbeidsplaatsen.

Indirecte effecten

In onderstaande tabel is het indirecte effect weergegeven van de investeringen zoals weergegeven in tabel 6.1. Ook hier geldt dat het gaat om werkgelegenheidseffecten die optreden gedurende de duur van de investeringen.

Tabel 6.3 Indirect effect: effecten van de potentiële investeringen 2013-2017

	Thema	Aantal arbeidsplaatsen	Toegevoegde waarde (mln. euro's)
A.	1e tranche investeringsagenda	400	30
B.	2e tranche investeringsagenda, onderdeel Groen Ontwikkelfonds	250	20
C.	Wegeninfrastructuur (2013-2017)	2.350	190
D.	Rijksprojecten	600	45
E.	Regulier investeringsschema:		
	- Provinciale wegen (2013-2017)	900	70
	- Overige geactiveerde investeringen	60	5
	Totaal	***4.550***	***360***

Note: indicatief en afgerond, het totaal hoeft niet overeen te komen met de sommatie van de onderdelen.

In de voorgaande paragraaf is berekend dat als gevolg van de wet HOF circa 75% van de totale investeringen mogelijk geen doorgang vinden. Dat betekent dat het indirecte werkgelegenheidseffect zoals hierboven gepresenteerd met circa 3.450 arbeidsplaatsen afneemt. Wat resteert is een werkgelegenheidseffect van circa 1.100 arbeidsplaatsen.

6.4 Conclusie

In onderstaande tabel is het totale economische effect per thema weergegeven. Dit zijn de directe en indirecte effecten als gevolg van de investeringen in tabel 6.1.

Tabel 6.4 Directe en indirecte effecten: effecten van de potentiële investeringen 2013-2017

	Thema	Aantal arbeidsplaatsen	Toegevoegde waarde (mln. euro's)
A.	1e tranche investeringsagenda	1.750	115
B.	2e tranche investeringsagenda, onderdeel Groen Ontwikkelfonds	1.250	105
C.	Wegeninfrastructuur (2013-2017)	5.200	415
D.	Rijksprojecten	1.300	105
E.	Regulier investeringsschema:		
	- Provinciale wegen (2013-2017)	1.950	155
	- Overige geactiveerde investeringen	300	25
	Totaal	***11.700***	***920***

Note: indicatief en afgerond

We hebben geconcludeerd dat als gevolg van de wet HOF circa 75% van de totale investeringen mogelijk geen doorgang vinden. Dat betekent dat het totale potentiële werkgelegenheidseffect zoals hierboven gepresenteerd met circa 8.850 arbeidsplaatsen afneemt. Wat resteert is een werkgelegenheidseffect van circa 2.850 arbeidsplaatsen. De afname van de werkgelegenheid, in economische waarde, staat gelijk aan een afname van de toegevoegde waarde met circa 900 miljoen euro.

De gevolgen van het niet investeren door de provincie kan grotere gevolgen hebben dan hierboven weergegeven. Indien een project geen doorgang vindt of ernstig vertraagd, als gevolg van het niet investeren dan wel co-financieren door de provincie, worden de structurele werkgelegenheids-effecten die het project zou genereren ook niet gerealiseerd. Daarnaast zijn de meer kwalitatieve effecten zoals uitstraling en imago, synergie tussen projecten, behoud en versterking, spin-offs, sociale effecten, veiligheid en gezondheid niet meegenomen, maar wel benoemd in de bijlage.

7 Gevolgen voor de provincie Fryslân

7.1 Investeringsprogramma ontleed

Om een goed beeld te krijgen van de impact van de wet HOF is het belangrijk zicht te hebben op welke type investeringen en op welke thema's in het investeringsprogramma van de provincie Fryslân de wet ingrijpt.

Investeringsstrategie als uitgangpunt

Op basis van de begroting 2013 en aanvullende financiële informatie over de grote projecten van de provincie Fryslân is onderstaande tabel met investeringen opgesteld. Voor deze tabel is in eerste instantie het overzicht van investeringen (Begroting 2013: p.216,217) als bron gebruikt. Dit overzicht van investeringen geeft per programma de investeringen en PM de bijdragen van derden weer. Ook is in het overzicht van investeringen in de Begroting 2013 een aantal projecten weergegeven waarvan de middelen gereserveerd maar nog niet beschikbaar gesteld zijn. Zowel de investeringen per programma als deze projecten zijn weergegeven in onderstaande tabel.

In onderstaande tabel is per kerntaak het nog te besteden investeringsbudget weergegeven en (een deel van) de bijdragen vanuit het Rijk en derden.

Tabel 7.1 Beoogde provinciale investeringen en bijdragen Rijk en derden 2013 tot en met 2017

Kerntaak	Thema	Investeringssom (mln.)			
		Provincie	Rijk	Derden	Totaal
2	Verkeer en vervoer	329	602	230	1.161
3	Water	7	0	0	7
5	Landelijk gebied	55	0	36	91
6	Economie, toerisme en recreatie	156	35	677	868
7	Sociaal beleid en zorg	17	0	0	17
8	Cultuur, taal en onderwijs	18	0	0	18
9	Ruimte en wonen	37	0	31	68
	Totaal	***619***	***637***	***974***	***2.230***

Bij de bijdragen van Rijk en Derden is gekeken in hoeverre de bijdrage vanuit de provincie als vermoedelijke randvoorwaarde geldt voor doorgang van het project (en dus de investeringsbijdragen van Rijk en Derden). Voor de provincie Fryslân is de verwachting dat circa 15% van de bijdrage door Rijk en Derden, zoals hierboven weergegeven, zal komen te vervallen met de wet HOF.

In hoofdstuk 2 is de omvang van de potentiële provinciale discrepantie berekend, te weten 425 miljoen euro, die als gevolg van de wet HOF mogelijk geen doorgang kunnen vinden. Dat betekent dat circa 70% van de *provinciale* investeringen mogelijk niet gerealiseerd kunnen worden. Als gevolg van de wet HOF is er tevens een gerede kans dat ook bijdragen door het Rijk of van derden niet zullen plaatsvinden. Dat zou in dit geval betekenen dat circa 30% van de *totale* investeringen mogelijk niet zullen plaatsvinden. Hiermee is het economisch effect groter dan alleen op basis van provinciale investeringen.

7.2 Uitleg economische effecten

In deze economische effectanalyse concentreren we ons op de directe en indirecte effecten die mogelijk als gevolg van het niet investeren in een bepaald thema of programma optreden.

Directe en indirecte effecten

Onder **directe effecten**, ook wel eerste orde effecten genoemd, verstaan we de werkgelegenheid en toegevoegde waarde die als gevolg van de investeringen optreden, of in dit geval, niet optreden. Op basis van het investeringsprogramma betreffen de directe effecten de effecten die gedurende de duur van de investeringen optreden, ook wel tijdelijke effecten genoemd. Indien reeds beschikbaar is voor een aantal grote projecten apart aangegeven wat het structurele werkgelegenheidseffect zal zijn van de uitvoering van een bepaald project. Het in beeld brengen van de structurele werkgelegenheidseffecten van een project vraagt om een uitgebreide economische effect analyse op projectniveau. Dat is binnen de scope van dit onderzoek niet gedaan.

Het **indirecte effect**, ook wel tweede en derde orde effecten genoemd, ontstaat als andere partijen profiteren van de nieuw gevestigde activiteit, 'achterwaarts' in de keten via toeleveringsrelaties en 'voorwaarts' via de afgeleide bestedingen van bijvoorbeeld dag- en verblijfsbezoekers elders in de omgeving. Het indirecte effect kwantificeren we op basis van het IRIOS input-output model gebaseerd op de investeringen uit de voorgaande tabel en het directe werkgelegenheidseffect.

Naast het in beeld brengen van de kwantitatieve directe en indirecte economische effecten benoemen we tevens kwalitatief een aantal effecten die per thema kunnen optreden. Dit zijn effecten die niet of moeilijk in termen van werkgelegenheid of toegevoegde waarde zijn uit te drukken, maar wel degelijk een grote invloed kunnen hebben op de ontwikkeling van de economie (en welvaart). Dit kunnen zowel eerste, tweede als derde orde effecten zijn die optreden. Hierbij moet gedacht worden aan het effect op uitstraling en imago, synergie tussen projecten, spin-offs, sociale effecten, veiligheid, gezondheid etc. Per thema hebben we op hoofdlijnen bekeken wat voor type effecten zoal te verwachten zijn en de impact hiervan kwalitatief benoemd. Hierdoor ontstaat een vollediger beeld van de mogelijk impact van de wet HOF op het investeringsprogramma en dus op de gevolgen voor de economie van Fryslân. De kwalitatieve effecten zijn generiek (dus voor iedere provincie mogelijk van toepassing) in de bijlage weergegeven.

Het bepalen van de kwantitatieve directe en indirecte werkgelegenheidseffecten en toegevoegde waarde is indicatief in beeld gebracht aan de hand van kengetallen en veronderstelde uitrol van het programma/activiteit waarin door de provincie geïnvesteerd wordt. Hierbij hebben we rekening gehouden met het feit dat de investering van de provincie een voorwaarde kan zijn voor derden om ook te investeren in een project, met als gevolg dat het uitblijven van de beoogde provinciale investering grotere gevolgen kan hebben dan op het eerste gezicht zichtbaar.

Toegevoegde waarde

De toegevoegde waarde geeft inzicht in het economische belang van het project. De toegevoegde waarde is gelijk aan het inkomen dat beschikbaar is voor de beloning van de betrokken productiefactoren bij het project. Grosso modo komt dit neer op de optelsom van de lonen, winsten en afschrijvingen. Als bron voor de berekening van de toegevoegde waarde zijn regionaal economische jaarcijfers gebruikt. De toegevoegde waarde geeft dus een economische vertaling van de waarde van de werkgelegenheid voor de (regionale) economie.

7.3 Economische effecten

Directe effecten

In onderstaande tabel is het volledig economisch effect weergegeven van het investeringsprogramma zoals weergegeven in tabel 7.1. Het gaat hier om werkgelegenheidseffecten die optreden gedurende de duur van de investeringen.

Tabel 7.2 Direct effect: effecten van de potentiële investeringen 2013 tot en met 2017

	Thema	Aantal arbeidsplaatsen	Toegevoegde waarde (mln. euro's)
2	Verkeer en vervoer	5.750	445
3	Water	<50	<5
5	Landelijk gebied	600	40
6	Economie, toerisme en recreatie	5.900	365
7	Sociaal beleid en zorg	200	15
8	Cultuur, taal en onderwijs	150	10
9	Ruimte en wonen	450	35
	Totaal	***13.100***	***910***

Note: indicatief en afgerond, het totaal hoeft niet overeen te komen met de sommatie van de onderdelen.

In de voorgaande paragraaf is berekend dat als gevolg van de wet HOF circa 30% van de totale investeringen mogelijk geen doorgang vinden. Dat betekent dat het directe werkgelegenheidseffect zoals hierboven gepresenteerd met circa 3.850 arbeidsplaatsen afneemt. Wat resteert is een werkgelegenheidseffect van circa 9.250 arbeidsplaatsen.

Indirecte effecten

In onderstaande tabel is het indirecte effect weergegeven als gevolg de investeringen zoals weergegeven in tabel 7.1. Ook hier geldt dat het gaat om werkgelegenheidseffecten die optreden gedurende de duur van de investeringen.

Tabel 7.3 Indirect effect: effecten van de potentiële investeringen 2013 tot en met 2017

	Thema	Aantal arbeidsplaatsen	Toegevoegde waarde (mln. euro's)
2	Verkeer en vervoer	5.450	420
3	Water	<50	<5
5	Landelijk gebied	200	10
6	Economie, toerisme en recreatie	5.550	345
7	Sociaal beleid en zorg	50	5
8	Cultuur, taal en onderwijs	50	5
9	Ruimte en wonen	450	35
	Totaal	***11.750***	***820***

Note: indicatief en afgerond, het totaal hoeft niet overeen te komen met de sommatie van de onderdelen.

In de voorgaande paragraaf is berekend dat als gevolg van de wet HOF circa 30% van de totale investeringen mogelijk geen doorgang vinden. Dat betekent dat het indirecte werkgelegenheidseffect zoals hierboven gepresenteerd met circa 3.450 arbeidsplaatsen afneemt. Wat resteert is een werkgelegenheidseffect van circa 8.300 arbeidsplaatsen.

7.4 Conclusie

In onderstaande tabel is het totale economische effect per thema weergegeven. Dit zijn de directe en indirecte effecten als gevolg van de investeringen in tabel 7.1.

Tabel 7.4 Directe en indirecte effecten: effecten van de potentiële investeringen 2013 tot en met 2017

	Thema	Aantal arbeidsplaatsen	Toegevoegde waarde (mln. euro's)
2	Verkeer en vervoer	11.200	865
3	Water	50	5
5	Landelijk gebied	800	50
6	Economie, toerisme en recreatie	11.400	710
7	Sociaal beleid en zorg	300	15
8	Cultuur, taal en onderwijs	200	15
9	Ruimte en wonen	900	65
	Totaal	***24.850***	***1.730***

Note: indicatief en afgerond

We hebben geconcludeerd dat als gevolg van de wet HOF circa 30% van de totale investeringen mogelijk geen doorgang vinden. Dat betekent dat het potentiële werkgelegenheidseffect zoals hierboven gepresenteerd met circa 7.350 arbeidsplaatsen afneemt. Wat resteert is een werkgelegenheidseffect van circa 17.500 arbeidsplaatsen. De afname van de werkgelegenheid , in economische waarde, staat gelijk aan een afname van de toegevoegde waarde met 510 miljoen euro.

De gevolgen van het niet investeren door de provincie kan grotere gevolgen hebben dan hierboven weergegeven. Indien een project geen doorgang vindt of ernstig vertraagd, als gevolg van het niet investeren danwel co-financieren door de provincie, worden de structurele werkgelegenheidseffecten die het project zou genereren ook niet gerealiseerd. Daarnaast zijn de meer kwalitatieve effecten zoals uitstraling en imago, synergie tussen projecten, behoud en versterking, spin-offs, sociale effecten, veiligheid en gezondheid niet meegenomen, maar wel benoemd in de bijlage.

8 Gevolgen voor de provincie Limburg

8.1 Investeringsprogramma ontleed

Om een goed beeld te krijgen van de impact van de wet HOF is het belangrijk zicht te hebben op welke type investeringen en op welke thema's in het investeringsprogramma van de provincie Limburg de wet ingrijpt.

Investeringsstrategie als uitgangpunt

Vanuit het coalitieakkoord 2012-2015 is naast reguliere geldstromen een bedrag van € 550 mln. aan additionele middelen beschikbaar. Dit bedrag is verdeeld over onderstaande thema's:

- Economisch profiel en menselijk kapitaal € 60 mln.
- Kwaliteit van wonen en leven € 100 mln.
- Werklocaties en verbindingen € 260 mln.
- Overige onderwerpen € 130 mln.

In onderstaande tabel is per kerntaak het nog te besteden investeringsbudget weergegeven en (een deel van) de bijdragen vanuit het Rijk en derden.

Tabel 8.8.1 Beoogde provinciale investeringen en bijdragen Rijk en derden 2013 tot en met 2017

Kerntaak	Thema	Investeringssom (mln.)			
		Provincie	Rijk	Derden	Totaal
1	Economisch profiel en menselijk kapitaal	60			60
2	Kwaliteit van wonen en leven	100			100
3	Werklocaties en verbindingen	260	116	30	406
4	Overige onderwerpen	130	170		300
	Totaal	***550***	***286***	***30***	***866***

In hoofdstuk 2 is de omvang van de potentiële provinciale discrepantie berekend die als gevolg van de wet HOF mogelijk geen doorgang kunnen vinden. Voor Limburg is geconstateerd dat er sprake is van een discrepantie van ca. 266 mln euro. Let wel, niet meegenomen is de voorgestelde versnelling van projecten in de Voorjaarsnota à 200 miljoen euro. Dat betekent dat 50% van de *provinciale* investeringen (ad € 550 mln) mogelijk niet gerealiseerd kunnen worden. Als gevolg van de Wet HOF is er tevens een gerede kans dat ook bijdragen door het Rijk of van derden niet zullen plaatsvinden. Dat zou in dit geval betekenen dat ruim 65% van de *totale* investeringen (ad € 866 mln) mogelijk niet zullen plaatsvinden. Het economisch effect is zelfs dus nog wat groter dan alleen op basis van provinciale investeringen.

8.2 Uitleg economische effecten

In deze economische effectanalyse concentreren we ons op de directe en indirecte effecten die mogelijk als gevolg van het niet investeren in een bepaald thema of programma optreden.

Directe en indirecte effecten

Onder **directe effecten**, ook wel eerste orde effecten genoemd, verstaan we de werkgelegenheid en toegevoegde waarde die als gevolg van de investeringen optreden, of in dit geval, niet optreden.

Op basis van het investeringsprogramma betreffen de directe effecten de effecten die gedurende de duur van de investeringen optreden, ook wel tijdelijke effecten genoemd. Indien reeds beschikbaar is voor een aantal grote projecten apart aangegeven wat het structurele werkgelegenheidseffect zal zijn van de uitvoering van een bepaald project. Het in beeld brengen van de structurele werkgelegenheidseffecten van een project vraagt om een uitgebreide economische effect analyse op projectniveau. Dat is binnen de scope van dit onderzoek niet gedaan.

Het **indirecte effect**, ook wel tweede en derde orde effecten genoemd, ontstaat als andere partijen profiteren van de nieuw gevestigde activiteit, ‘achterwaarts’ in de keten via toeleveringsrelaties en ‘voorwaarts’ via de afgeleide bestedingen van bijvoorbeeld dag- en verblijfsbezoekers elders in de omgeving. Het indirecte effect kwantificeren we op basis van het IRIOS input-output model gebaseerd op de investeringen uit de voorgaande tabel en het directe werkgelegenheidseffect.

Naast het in beeld brengen van de kwantitatieve directe en indirecte economische effecten benoemen we tevens kwalitatief een aantal effecten die per thema kunnen optreden. Dit zijn effecten die niet of moeilijk in termen van werkgelegenheid of toegevoegde waarde zijn uit te drukken, maar wel degelijk een grote invloed kunnen hebben op de ontwikkeling van de economie (en welvaart). Dit kunnen zowel eerste, tweede als derde orde effecten zijn die optreden. Hierbij moet gedacht worden aan het effect op uitstraling en imago, synergie tussen projecten, spin-offs, sociale effecten, veiligheid, gezondheid etc. Per thema hebben we op hoofdlijnen bekeken wat voor type effecten zoal te verwachten zijn en de impact hiervan kwalitatief benoemd. Hierdoor ontstaat een vollediger beeld van de mogelijk impact van de wet HOF op het investeringsprogramma en dus op de gevolgen voor de economie van Limburg. De kwalitatieve effecten zijn generiek (dus voor iedere provincie mogelijk van toepassing) in de bijlage weergegeven.

Het bepalen van de kwantitatieve directe en indirecte werkgelegenheidseffecten en toegevoegde waarde is indicatief in beeld gebracht aan de hand van kengetallen en veronderstelde uitrol van het programma/activiteit waarin door de provincie geïnvesteerd wordt. Hierbij hebben we rekening gehouden met het feit dat de investering van de provincie een voorwaarde kan zijn voor derden om ook te investeren in een project, met als gevolg dat het uitblijven van de beoogde provinciale investering grotere gevolgen kan hebben dan op het eerste gezicht zichtbaar.

Toegevoegde waarde

De toegevoegde waarde geeft inzicht in het economische belang van het project. De toegevoegde waarde is gelijk aan het inkomen dat beschikbaar is voor de beloning van de betrokken productiefactoren bij het project. Grosso modo komt dit neer op de optelsom van de lonen, winsten en afschrijvingen. Als bron voor de berekening van de toegevoegde waarde zijn regionaal economische jaarcijfers gebruikt. De toegevoegde waarde geeft dus een economische vertaling van de waarde van de werkgelegenheid voor de (regionale) economie.

8.3 Economische effecten

Directe effecten

In de volgende tabel is het volledig economisch effect weergegeven van het investeringsprogramma zoals weergegeven in tabel 8.1. Het gaat hier om werkgelegenheidseffecten die optreden gedurende de duur van de investeringen.

Tabel 8.8.2 Direct effect: effecten van de potentiële investeringen 2013 tot en met 2017

	Thema	Aantal arbeidsplaatsen	Toegevoegde waarde (mln. euro's)
1	Economisch profiel en menselijk kapitaal	400	30
2	Kwaliteit van wonen en leven	650	45
3	Werklocaties en verbindingen	1.950	155
4	Overige onderwerpen	1.950	135
	Totaal	***4.950***	***365***

Note: indicatief en afgerond, het totaal hoeft niet overeen te komen met de sommatie van de onderdelen.

In de voorgaande paragraaf is berekend dat als gevolg van de wet HOF circa 65% van de totale investeringen mogelijk geen doorgang vinden. Dat betekent dat het directe werkgelegenheidseffect zoals hierboven gepresenteerd met circa 3.350 afneemt. Wat resteert is een werkgelegenheidseffect van circa 1.600 arbeidsplaatsen.

Indirecte effecten

In onderstaande tabel is het indirecte effect weergegeven als gevolg van de investeringen zoals weergegeven in tabel 8.1. Ook hier geldt dat het gaat om werkgelegenheidseffecten die optreden gedurende de duur van de investeringen.

Tabel 8.8.3 Indirect effect: : effecten van de potentiële investeringen 2013 tot en met 2017

	Thema	Aantal arbeidsplaatsen	Toegevoegde waarde (mln. euro's)
1	Economisch profiel en menselijk kapitaal	100	10
2	Kwaliteit van wonen en leven	150	10
3	Werklocaties en verbindingen	1.350	110
4	Overige onderwerpen	500	35
	Totaal	***2.100***	***165***

Note: indicatief en afgerond, het totaal hoeft niet overeen te komen met de sommatie van de onderdelen.

In de voorgaande paragraaf is berekend dat als gevolg van de wet HOF circa 65% van de totale investeringen mogelijk geen doorgang vinden. Dat betekent dat het indirecte werkgelegenheidseffect zoals hierboven gepresenteerd met circa 1.400 arbeidsplaatsen afneemt. Wat resteert is een werkgelegenheidseffect van circa 700 arbeidsplaatsen.

8.4 Conclusie

In onderstaande tabel is het totale economische effect per thema weergegeven. Dit zijn de directe en indirecte effecten als gevolg van de investeringen in tabel 8.1.

Tabel 8.8.4 Directe en indirecte effecten: : effecten van de potentiële investeringen 2013 tot en met 2017

	Thema	Aantal arbeidsplaatsen	Toegevoegde waarde (mln. euro's)
1	Economisch profiel en menselijk kapitaal	500	40
	Mogelijkheden versterken en versnellen		
2	Kwaliteit van wonen en leven	800	55
	Mogelijkheden versterken en versnellen		
3	Werklocaties en verbindingen	3.300	260

	Thema	Aantal arbeidsplaatsen	Toegevoegde waarde (mln. euro's)
	Mogelijkheden versterken en versnellen	0	0
4	Overige onderwerpen	2.500	170
	Totaal	***7.100***	***525***

Note: indicatief en afgerond

We hebben geconcludeerd dat als gevolg van de wet HOF circa 65% van de totale investeringen mogelijk geen doorgang vinden. Dat betekent dat het totale potentiële werkgelegenheidseffect zoals hierboven gepresenteerd met circa 4.750 arbeidsplaatsen afneemt. Wat resteert is een werkgelegenheidseffect van circa 2.350 arbeidsplaatsen. De afname van de werkgelegenheid, in economische waarde, staat gelijk aan een afname van de toegevoegde waarde met circa 355 miljoen euro.

De gevolgen van het niet investeren door de provincie kan grotere gevolgen hebben dan hierboven weergegeven. Indien een project geen doorgang vindt of ernstig vertraagd, als gevolg van het niet investeren dan wel co-financieren door de provincie, worden de structurele werkgelegenheids-effecten die het project zou genereren ook niet gerealiseerd. Daarnaast zijn de meer kwalitatieve effecten zoals uitstraling en imago, synergie tussen projecten, behoud en versterking, spin-offs, sociale effecten, veiligheid en gezondheid niet meegenomen, maar wel benoemd in de bijlage.

Bijlage: EMU-formule

EMU-formule			Aannames:	
1	Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)			
	1a Reguliere baten	+	1a+1b=1c+1d+1e	
	1b Onttrekkingen voorzieningen	+	1b=9	
	1c Reguliere lasten	-		
	1d Afschrijvingen	-	1d=2	
	1e Toevoegingen voorzieningen	-	1e=3	
	1f In begroting verwerkte investeringen	-		investering
2	Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	+		
3	Bruto dotaties aan de post voorzieningen ten laste van de exploitatie	+	3=9	
4	Investeringen in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd	-		investering
5	Baten uit bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overigen, die niet op de exploitatie zijn verantwoord en niet al in mindering zijn gebracht bij post 4	+	5=0	
6	Baten uit desinvesteringen in (im)materiële vaste activa (tegen verkoopprijs), voor zover niet op exploitatie verantwoord	-	6=0	
7	Aankoop van grond en de uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d. (alleen transacties met derden die niet op de exploitatie staan)	-		
8a	Baten bouwgrondexploitatie:	+	8a-7-8b=saldo	
8b	Baten voorzover transacties niet op exploitatie verantwoord	-		
9	Lasten op balanspost Voorzieningen voorzover deze transacties met derden betreffen	-		
10	Lasten ivm transacties met derden, die niet via de onder post 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten laste van de reserves (inclusief fondsen en dergelijke) worden gebracht en die nog niet vallen onder één van bovenstaande posten	-		investering
11	Verkoop van effecten: Zo ja wat is bij verkoop de verwachte boekwinst op de exploitatie?	-	11=0	
Berekend EMU-saldo		**R**	**R=negatief**	
I	R= 1a+1b-1c-1d-1e-1f+2+3-4+5+6-7-8b+8a-9-10-11		1a+1b-1c-1d-1e=0	
II	R=-1f+2+3-4+5+6-7-8b+8a-9-10-11		3=9	
III	R=-1f+2-4+5+6-7-8b+8a-10-11		5=0	

EMU-formule			Aannames:	
IV	R=-1f+2-4+6-7-8b+8a-10-11		6=0	
V	R=-1f+2-4-7-8b+8a-10-11		11=0	
VI	R=-1f+2-4-7-8b+8a-10		-7-8b+8a=saldo grond	
VII	R=-1f+2-4+saldo grond-10		2=Afschrijvingen	
VIII	R=-1f-4-10+Afschrijvingen+saldo grond		Herschikken	
IX	1f+4+10=-R+Afschrijvingen+saldo grond		1f+4+10=investeringsruimte	

Bijlage: Algemene effecten op thema

In onderstaande tabel zijn ter indicatie een aantal effecten benoemd binnen de verschillende thema's waarop door de wet HOF investeringen mogelijk geen doorgang vinden in de onderzochte provincie.

Thema	Effecten op						
	Kwaliteit natuur en landschap	***Belevingswaarde***	***Recreatie en toerisme***	***Milieufunctie***	***Niet-gebruikswaarde***	***Grondstoffen***	
Investeringen in natuur en landschap	Behoud en versterking natuur en landschap	Goed onderhouden natuur en mate van biodiversiteit stimuleert de belevingswaarde van natuur	Toename van recreatie en toerisme mogelijkheden en behoud danwel versterking van de aantrekkelijkheid van het gebied voor bewoners en bezoekers	Onderhoud natuur en landschap draagt bij aan een goede regulering van water - hoeveelheid en - kwaliteit	De aanwezigheid van natuur alleen wordt ook zonder het te gebruiken gewaardeerd door burgers en bedrijven	Extra economische waarde (bv hout en vis als grondstof)	
Thema	**Effecten op**						
	Bereikbaarheid	***Betrouwbaarheid***	***Arbeidsmarkt***	***Concurrentie-positie***	***Leefomgeving***	***Veiligheid***	***Overige effecten***
Investeringen in infrastructuur	Reistijdwinsten voor woon-werk, zakelijk en overig verkeer. Niet alleen op het nieuwe traject, maar ook op de trajecten waar het verkeer eerst overheen ging. Reistijdwinst	Verbeterde betrouwbaarheid van duur route door bv minder files, meer treinen etc.	Marktimperfecties op de arbeidsmarkt kunnen worden verminderd/opgeheven door een verbeterde bereikbaarheid	Een verbeterde bereikbaarheid brengt regio's dichter bij elkaar waardoor schaal- en agglomeratievoordelen kunnen ontstaan en als gevolg van een	Toe- danwel afname van broeikasgassen, luchtkwaliteit en geluidshinder op bepaalde locaties	Verhoging van de verkeersveiligheid	Een beter bereikbare regio is aantrekkelijker als vestigingsregio voor bedrijven, maar ook voor burgers om er te gaan wonen (woon- en grondmarkt). Verder kan het

	betekent daling van de transportkosten voor bedrijven en reiskostendaling voor forensen			verbeterde concurrentiepositie extra werkgelegenheid			bijdragen aan het imago van een gebied

Thema	Effecten op
	Vitaliteit omgeving & verminderde aantrekkelijkheid
Investeren in bestrijden leegstand kantoren en bedrijventerreinen	In een omgeving waar sprake is van (veel) structurele leegstand bestaat een kans op verpaupering van het gebied door het niet langer investeren in onderhoud en uitstraling van de panden. Dit kan leiden tot een daling van de grondwaarde, een verminderde aantrekkelijkheid van het gebied voor nieuwe bedrijven en een gevoel van onveiligheid voor bezoekers en werknemers

Thema	Effecten op			
	Wonen	***Werken***	***Recreatie en Toerisme***	***Overige effecten***
Investeren in gebieds-ontwikkeling	Woningbouwprojecten kunnen een woongebied aantrekkelijker maken om te wonen, door een stijging van het aantal inwoners kan het voorzieningenniveau toenemen, meer groen wordt gewaardeerd en het gehele project kan bijdragen aan een stijging van de WOZ-waarde van woningen grenzend aan het project.	Ruimte voor bedrijven betekent ruimte voor economische groei. Het aanbieden van geschikte vestigingslocaties voor bedrijven is een voorwaarde om groei te kunnen realiseren en voor het aantrekken van nieuwe bedrijvigheid. Zowel uitbreiding als het aantrekken van nieuwe bedrijvigheid leidt tot (extra) werkgelegenheid. Verder kan gedacht worden aan het oprichten van incubators en het ontwikkelen en versterken van bv Science Parks voor de valorisatie van kennis en de concurrentiepositie	Investeringen in natuur en recreatie verhogen de aantrekkelijkheid van een gebied voor zowel de bewoners als voor potentiële toeristen. Extra toeristen leiden tot extra bestedingen in de lokale economie. Verder neemt de belevingswaarde en het woongenot toe.	Zie andere thema's
Thema	**Effecten op**			

	Sociale kwaliteit
Sociale kwaliteit	Inzet op sterkere interactie en betrokkenheid van bewoners met als resultaat een verbeterde kwaliteit leefomgeving, meer sociale interactie, grotere maatschappelijke participatie en breder draagvlak of betrokkenheid bij projecten die worden geïnitieerd door de provincie. Hierdoor kan eerder en in samenspraak gestuurd worden op het voorkomen van negatieve sociale consequenties die het eindresultaat belemmeren en wordt het beoogde resultaat beter of sneller bereikt.

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com

W www.ecorys.nl

Sound analysis, inspiring ideas